

ut qui ex alipta, vel moscho, vel gallia moschata inscribuntur: alijs pulveris cralli modo sunt. Usus horum incensorum, ad odorem gratum conciliandum: item ad destillationes ex capite in subjectas partes, gravedines, obstructiones, alios frigidos cerebri affectus, & pestilentia: contagia arcenda: tumque naribus admoventur. Conveniunt etiam asthmaticis, & us, quibus frigidorum ac crassorum humorum copia

A thorax refertus est. Suppurationibus, tussibus, laterumque doloribus. Nec non presidio sunt & resolutis, & iis, qui syncope deficiunt, si roborantibus stomachum cataplasmatis admisceantur: item illis, qui se à morbo, praesertim febrili recolligunt: nec non ad frigidos jecoris & uteri affectus mirifice valent, sicut etiam ferida ad strangularum, & proidentiam illius efficacia sunt.

FINIS LIBRI PRIMI.

ANTIDOTARIUM GENERALIS LIBER II.

DE MEDICAMENTIS
alterantibus qualitate
manifesta.

CAPUT I.

ACTENUS medicamentorum materiam expediimus, ea nimirum, quae medicinam facturum in promptu esse debeat, seu simplicia sunt ea, seu varia Pharmacopolarum arte composita, quo quidem discrimine duobus ea libris videbantur esse tractanda. Cum itaque pharmacopolum, quoad ejus fieri potuit, optimè jam sit instructum, jam nihil aliud restare videtur, quam ut ejus usum Medicinæ Studiosis exponamus. Vires ergo medicamentorum hujus libro describemus, at eas tamen in genere solummodo, quod alijs in nostro videlicet Antidotario speciali vires uniuscujusque medicamenti, seu simplicis, seu compositi, sigillatim edocuerimus.

QUONIAM verò sedula Medicorum industria, nobis medicamentorum vires innoverunt, & ex quidem vel certo rationis admodum, vel fortuita solum experientia: discrimen hoc quoque nobis merito fuerit observandum, ne nostram nobis hæc confusio methodum interrumpat. Quæ manifestis ergo qualitatibus suis in corpora nostra vires exerunt, ea primum, qua fieri poterit dexteritate, discutimus: post si quid fuerit, quod de specifica medicamentorum facultate dicendum esse videatur, Studiosis etiam id animo lubente communicabimus.

ITAEQUE qualitates Medici manifestas appellant, quæ nostris sensibus, maxime verò duobus hæc, gustui nimirum & tactui, sunt obvia. Licet enim vel visu, vel odore medicamentorum vires aliquo fortasse modo per-

B cipiuntur, id tamen judicium levius est, & magis incertum, quam ut certis regulis describi possit: saporum verò discrimina certò quidem, quibus unumquodque viribus polleat, ostendunt, non ea tamen hic inter medicamentorum vires reponenda sunt. Non enim quicquam medicamenta saporibus agent, sed hos eis natura tribuit, ne quis eorum usum facile deciperetur: siquidem non quid edendo sit, solum sapore distinguimus, sed quibus unumquodvis in corpus vel assumptum, vel admotum viribus agere possit, edocemur: nec quæ gustamus, omnia devorantur, sed ea vel abjicimus, vel iis alter utimur, manu videlicet gælix vices obeunte. Manifestas ergo medicamentorum vires exponemus, quas equidem omnes vel ad calorem, vel ad frigus, vel ad humectationem, vel ad exiccationem referre possit: tot siquidem qualitatibus efficiuntur omnia, quorum actio certis possit demonstrari rationibus.

DE MEDICAMENTIS
temperatis.

CAP. II.

CUM medicamentorum vires ad quatuor genera modò retulerimus, ut omnia vel calore, vel frigore, vel humectando, vel exiccando suas exerant actiones, mirum fortasse videbitur aliquibus, quod hic aliqua statuamus esse medicamenta, quæ nec ad calorem, nec ad ullam aliarum qualitarum referantur: quo etiam nomine temperata vocantur, quod vires adeò manifestis non habeant, ut merito vel frigida, vel calida, vel sicca, vel humida dici queant. Hæc tamen non absque ratione dubitari possit, an tale utquam medicamentum invenitur, in quo tanta sit harum qualitarum temperies, ut non ex his aliqua cæteris sit evidentiore. Netamen subtilius hæc

bb 5

inquirendo; cetera negligantur, quæ plus referant emolumenti, quæstionem hanc alius examinandam relinquemus, qui theoriz magis sunt addicti, quam ut ad usum aliquem suas dirigant disputationes. Hoc nunc sat esto novisse, temperata vocari medicamenta, quæ (licet aliqua forsitan qualitate veram excedat temperiem) non adeo vel calefaciunt, vel refrigerant, vel exciunt aut humectant, ut jam aliquem in hisce gradibus contingere possint. Quotidiana siquidem experientia notum est, hæc, si quibus adjiciantur medicamentis, eorum vires non immutare: sunt enim ceu materia multarum compositionum, variis in sese vires excipiens. Temperatis igitur in his affectibus utimur, in quibus nulla primarum qualitarum manifesta est intemperies, ut in viscerum obstructionibus, quæ medicamenta quidem iucidentia dici possunt. Febris tamen metu calida respuit. Fit etiam in febribus, maxime pituitosis, ut mixta sint intemperies, ex causa nimirum frigida & humida, esse, quæ calido & sicco: quibus ut occurramus, medicamentis utimur, quæ nec calore febres augeant, nec frigore pituitam reddant crudiorē. Hinc ex hyssopo, passulis, aceto cæterisque similibus (si forte simplicia desint) medicamenta componuntur, quæ primarum qualitarum respectu temperata quidem existant, suas tamen nihilominus ita vires exerant, ut iis (nequaquam aucto febris calore) morbi causa præparetur optime, quò facilius educi queant.

Cæterum quòd contraria sibi contrariis tolli, similia verò sui similibus conservari dicantur, hoc primus esse videtur usus temperatorum, ut in temperata corporis constituto, viriumque robur in suo vigore conservetur. Quoniam verò non hæc medicamenta, sed alimenta dici consueverunt, aliò videbantur esse rejicienda, ne quid hic à nostro proposito alienum immisceretur.

DE MEDICAMENTIS ordine primo calefacientibus.

CAP. III.

TANTA fuit veterum Medicorum sedulitas, ut ad rectam medendi methodum, non ipsas solum medicamentorum vires, sed & eorum gradus investigarint: ut enim ad suam temperiem pars intemperie affecta reducatur, non omnia conferunt, quæcunque sunt affectui contraria, sed in hac contrarietate symmetriam observare convenit, ne vel imbecilliora sint medicamenta, quam ut contrariam tollant intemperiem, vel vehementiora sint. Hac enim ratione contrarios equidem pellerent affectus, sed ipsam in affecta parte superarent intemperiem, sicque prioritate malo majus fortassis induceretur. Gradus ergo medicamentorum diligenter observabun-

Gal. de simplicium medicamentorum facultatibus lib. 3. cap. 12.

atur, ne (quod Empyricis contingere solet) recta ratione posthabita fortuitum atque adeò dubium in curationibus eventum nanciscamur. Quatuor itaque gradibus Medici quatuor primas medicamentorum qualitates distinxerunt, de quibus ordine seorsim agemus, sumpto à calefacientibus exordio, quorum ea primo gradu continentur, quæ solo calore corpora nostra leviter afficiunt, partibusque vel natura frigidioribus, vel alio quovis modo frigiditatis gratum mitemq; calorem inducunt, quo naturalis & imbecillus calor fovetur, vel amissus restituitur: ut enim corpus hyemali frigore rigidum tepido hypocaustorum aere, vel igne moderato refocillatur, sic medicamenta, quæ prima calefacientium classe comprehenduntur, suavissimo calore corpora, quibus adhibentur, ad suam queque temperiem reducunt, nisi forte graviores existant affectus, quàm ut possint curati mitioribus. Hic itaque primus est moderati caloris effectus, ut frigida partis intemperies miti & temperato fori corrigatur, atque adeò dolor ex intemperienatus hac ratione mitescat. Licet autem vis hæc cæteris quoque sit medicamentis attributa, quæ magis hisce calefaciunt, aut e-doloru sedatio refrigerant, siquidem ipsa adhibita contrarias tollunt intemperies: quæ tamen sunt moderatum natã calorem, præ cæteris anodyna vocantur, quòd non frigidis solum, sed calidis interdum competant affectibus. Humores enim partibus impactos, quæcunque modo comiterur intemperies, leni calore solvunt, ut vel sudore, vel insensibili transpiratu discutiantur. Sunt hæc etiam ratione hoc maxime digna nomine, quòd nostro corpori sint amicissima, utpote cuius calor quoque sic temperatus. Non enim tanta est in suis humorum temperies, ut æquè calidi sint & frigidi, sed in eis calor excedit manifestissime, ut non frigore, sed humido calore vivamus, vitæque nostra conservetur. Humidus verò calor tantus esse nequit, ut primum is ordinem transeat. Quæ sunt enim secundo gradu calida, (ut mox ostendemus) ea jam humores aliquatenus absorbere possunt. Cùm ergo hæc medicamenta, quæ primo continentur ordine, nostro calori iusta proportione respondeant, merito certè præ cæteris anodyna vocantur: siquidem quæ vel calidiora sunt, vel frigida, dolorem inferre possunt, sua nimirum virtute nostrum excedentia calorem. Quòd hæc itaque moderato calore partibus frigidis grata sint, & molestos humores liquefaciãt, ad dolores sedandos aptissime usurpantur. Hac eadem vi lassitudinem tollunt, & febres extrinsecus admota discutunt, quòd & cutis meatus aperiant, & humores leni calore præparatos, tetrasque febrium fuligines educant. Cæterum sua quoque sunt his incommoda, quæ Medici diligenter observabunt, ne majus medendo fortasse malum inferant. Usi namque nimio non ea solum, quæ nobis infesta sunt, liquant, sed nostras etiam substantias fundunt, spiritus, adeoque vires eis iustas

I. Effectus in simplicibus intemperies.

I. Effectus ad febres sedatio.

III. Effectus ad febres lassitudinem.

infitas exolvunt, ut animi deliquia, morsque nonnunquam ipsa sequatur. Quod certe non in balneo solum usum venit, sed multis etiam Medicis contingit, qui floribus meliori, chamæmelo, lini semine, oleo, cæterisque similibus viscerum inflammationes ita maturare, vel discutere conantur, ut dicta nonnunquam inferant symptomata. Præter hos moderati caloris effectus, alii quoque in quibusdam conspiciuntur, quæ sub eodem sunt ordine: sua siquidem est calori differentia, ut ex eis; quæ sunt æquæ calida, visceribus aliqua competant, aliqua verò sint iisdem minus apta: quo fit, ut non omnia, quæ moderate calefaciunt, in corpus assumantur. Quibus itaque moderatè calidis intrinsecus utimur, ea viscerum calorem fovent, eaque ratione concoctiones juvant, ut probus etiam generetur sanguis, in suaque temperie conservetur, & maxime quod hujus quoque temperatus sit calor. Sunt & alia moderati caloris vires, quæ post in secundis & tertiis medicamentorum qualitatis reponuntur.

DE MEDICAMENTIS
secundo, tertio & quarto gra-
du calefacientibus.

CAP. IV.

Quæ verò magis hæc calefaciunt, ut jam secundo calefacientium ordine continentur, alia à modò descriptis obtinent facultates. Horum enim calor non est usque ad eò mitis, ut extrinsecus apposita dolorem æquè sedent, atque si magis temperata forent, aut gustum pariter oblectent, cum calor hic jam à naturali corporis nostri temperie recedat. Hinc si quibus pituita refertus sit ventriculus, horum usus est commodissimus, utpote quibus facultas insit, ut calefacere possint, & exsiccare. Obstructiones hæc quoque tollunt, cutisque meatus aperiant, alia tamen ratione, quam primo calefacientia gradu: hæc siquidem nulla vi, sed grato tepore liquant humores, cutimque laxant, cum illa tamen ignea quodammodo facultate glutinosos atque tenaces incidant humores, quos etiam vi majore discutiant. At quæ tertium caloris gradum assequuntur, easdem cum modò dictis obtinent facultates, eo tamen discrimine, ut hæc tanto potentius agant, quanto sunt illis calidiora. Tantam enim & calefacienti vim habeant, & incidendi, ut febres excitent, & contumaces partibusque impactos humores incidant, sudoremque copiosum educant: quo fit, ut omnia ferme venenis adversentur.

Summus autem caloris gradus eis attribuitur, quæ ad eò calefaciunt, ut tactas corporis partes urant, in eisque pustulas excitent, quo nomine ad sinapismos iis & cauteria aumur, de quibus postea copiosius agetur.

DE MEDICAMENTIS
refrigerantibus.

CAP. V.

Quatuor etiam in medicamentis observantur frigoris gradus: quorum enim frigus est inter cætera laxissimum, ad primum ea gradum referuntur. Quoniam verò calore fovemur & vivimus, ex refrigerantibus certe nullum suapte natura nobis est amicum; siquidem innatum calorem minuunt, aut etiam extinguunt, prout ita cutique fuerit frigiditas. Necessarius tamen etiam est refrigerantium usus, non in alimentis solum, us grata cibi temperies concilietur: sed in quoque, ut medicamentis indigemus, ad frigiditatem viscerum ætus, ad febres & sanguinis ardorem compescendum. Itaque si levis fuerit caloris intemperies, ea, quæ primo continentur ordine, sufficient, ut pueris & quibus ventriculus est imbecillior, ne frigidioribus fortè lædatur. Quibus verò firmitus est viscerum robur, aut ventriculus, aut hepar calidius, non ea modò ferent, quæ secundo refrigerant ordine, sed iis etiam juvabuntur, quorum vis ad tertium usque frigiditatis gradum extenditur, utpote quibus optime bilis flava dometur. Ad calidos itaque tumores, phlegmonas nimirum & erysipelata, refrigerantibus utimur, hæc observata ratione, ut si levis sit inflammatio, levia quoque usurpentur: si sit ea vehementior, ad secundum aut etiam tertium ordinem progrediamur; siquidem remedium (ut prius etiam monuimus) effectui justa proportione respondere debet. Porro quòd æstu nimio spiritus interdum nimis exagitantur, ut aut immodicè sequantur vigilie, aut animi deliquia, refrigerantibus hæc symptomatis est succurrendum. Frigus enim cutis meatus densat, humores incrassat, & motum nimiumque sudorem inhibet, quò nonnunquam ita dispergantur spiritus, ut viscerum & maxime cordis vires exolvantur. Denique maxima refrigerantium est utilitas ad vehementissimos dolores, qui nec lenientibus, nec calidioribus sedari possunt: hos enim mirandò sepe successu narcotica consopiant, suo nimirum frigore, quod tamen est, ut ad quartum gradum referatur.

DE MEDICAMENTIS
humectantibus.

CAP. VI.

Inter humectantia vix tantum discrimen invenitur, ut duobus plures humiditatis gradus constitui debeant. Cum enim omnia vel calefaciant, vel refrigerent, certè nec calor, nec frigus, siquidem extrema sint, in humido consistere potest. Hoc ipsum & ratione probatur, & experientia confirmatur. Calor

enim humidum paulatim absumit, ut si vehementior sit, subjectum siccius efficiat necessario. Sed hæc Physicis discutienda relinquimus. Hoc unum satis esse potest, quod nulum inventatur medicamentum, cui tanta inest humiditas, ut hac ipsa quantum contingant ordinem. Passivas Philosophi qualitates vocarunt humiditatem & siccitatem, quibus sua tamen attribuitur operatio: leniunt enim, & lubricant, quorum vis humectandi primo continetur ordine, ut & tussim mitigent, & gutturis asperitati conferant. Quæ verò potentius humectant, membrorum naturalium vires reddunt imbecilliores, & humorum acredinem obundant, sanguinem etiam & spiritus efficiunt crassiores: alvum quoque laxant, aliasque partes fluxui reddunt magis idoneas. Quod si & hunc humoris gradum transcendant, corpus pigrum, & torpidum efficiunt, & actiones omnes manifeste obundant: siquidem horum vis non in ipsa partium superficie hæret, sed in earum substantiam penetrat altius: quò fit, ut talia inducant symptomata, quæ purgatis etiam partibus alte fixa supersunt: qualis est in ventriculo nausea, in intestinis lienteria. Venenum est, & partes enecat, si quid hisce magis humectet. Est enim sua cuique parti siccitas: aliis veluti liquida distilleret. Suas ergo vires amittunt, adeoque putrescunt, quæ nimio dissolvuntur humore.

DE MEDICAMENTIS EXICCANTIBUS.

CAP. VII.

CONTRARIAS modò dictis obtinent facultates exiccantia. Cum enim humiditas fluxiles reddat humores, certè quod siccit, hanc absumens humiditatem, fluxum inhibet, partesque lubricas exasperat. Quæ verò magis exiccant, corpus & membra reddunt firmiora, siquidem siccitate consistunt, suasque hac ipsa functiones exercent, cum nimio tamen humore languescant. Licet autem exiccantia, partium robur contineant, ne affluente collabantur humore: suum tamen eis inest humidum, quod si vehementius exiccantibus absumatur, nec foveri possunt ipsæ, nec suas exercere actiones, spiritus enim hoc humido restaurantur: quod si deficiat, naturales quoque vires excidunt. Quæ tertium ergo siccitatis ordinem contingunt, partes suo spoliant alimento, ut hæc etiam ratione tabem inducant. Præter hoc humidum aliud quoque corporis humani partibus inest, quod humidum radicale vocant; hoc sublato partes etiam interire necesse est, cum in hoc calor innatus, atque adeò vita consistat. Hoc nempe virus

ultimo cap. l. 5 de simpl. medic. facultationem.
est eorum, quæ quarto exiccant ordine. Censet Galenus, ea, quæ summè siccant, urere necessario: qui certè non siccitatis, sed summi caloris est effectus, nisi forsitan ea, quæ mo-

do protulimus, ratione dicantur urere, quò innatum partibus humorem absumant. Sed ut hæc subtilius examinentur, non fert instituti nostri ratio. Hæc sunt, quæ de primis medicamentorum qualitatibus nobis in genere scribenda esse videbantur, & eò quidem brevius, quòd in aliarum qualitatum expositione ad primas perpetuo sit recurrendum, utpote quarum effectus merito dici possunt.

DE MEDICAMENTIS EMOLLIENTIBUS.

CAP. IIX.

EXPERTIS ergo primis medicamentorum facultatibus, reliquum est, ut ad secundas progrediamur: quas idèo secundas Medici nuncuparunt, quòd ex primis necessario constituantur, siquidem pro varia simplicium qualitatum mixtione, varias quoque necesse est oriri facultates, quas nunc etiam paucis exponemus, à mollientibus fumentes exordium, ut & in his, quemadmodum in precedentibus, caloris & frigoris gradus observentur. Quid sit durum, quid item molle, noverunt plures, pauci tamen exprimere possunt. Durum itaque Philosophi definierunt, quod tactui non cedit: molle verò contrarium, ut emolliens medicamentum sit, quod induratum substantiam: ad suam reducit temperiem, non caloris quidem, sed ipsius substantiæ, quæ pressa recedere possit. Cum itaque, ut molle sit quidpiam, duo requirantur, ut & prematur, & cedat humidò & secco, temperatam oportet esse substantiam. Quod enim liquidum est, cedit equidem tactui, non autem prematur: siquidem quæ proprie premi dicuntur, quodammodo resistunt. Aqua verò ne tantillam quidem ex se ipsa resistit, nisi vasculis extrinsecus contineatur. Hæc paucis præter institutum (quòd physica sint) addere placuit, ut intelligerent Studiosi, quid Philosophis premi dicatur, quid item tactui cedere.

Quoniam verò quæ seca sunt, tactui non cedunt, mollia quoque dici non possunt. Durum etiam appellatur, quod nimia repletionem distenditur. Est & aliud, quod Medicis propriè durum dicitur à leno & crasso humore progeneritum: hic enim calor destitutus, in corporis partibus, in quas influxerit, sponte obdurefcit. Emolliens ergo totidem quoque modis distinguere licet, ut quæ seca sunt, humectantibus, quæ distenta sunt, discutientibus, & quæ frigore concreverunt, colliquantibus emolliantur. Ex hisce verò solum id propriè dicitur emollire, quod moderato calore duriorum substantiam ad mediocrem consistentiam resolvit. Hic enim discrimen diligenter observandum est inter ea, quæ Medicis concreta, & Physicis congelata vocantur: ea namque congelari dicuntur, quæ liquida cum sint, intenso frigore coalescunt, quod in humano corpore

æquæ.

nequaquam contingit, sed ea Medici volunt A
indurescere, quæ non liquida, sed consistentia
sunt mediocri: quo fit, ut levi frigore
obdurescant. Non igitur quemadmodum
glacies solo calore liquefunt, quæ propriè
nobis indurata vocantur, sed cum præter
frigus ipsa quoque siccitas & humorum cras-
sities in causâ sit, ut hæc indurentur, hu-
mida sint oportet, quæ dici debent emol-
lientia: licet enim ex emollientibus aliqua
sint in secundo vel etiam tertio gradu sicca, B
qua tamen ratione masticata sunt, (ut probè
annotavit Hollerius) humido calidoque ele-
mento temperari necesse est. Non enim sic-
citatibus est, ejus maxime, quæ secundum supe-
rat ordinem, emollire, siquidem ea quæ dura
sunt, magis indurescant. Fit tamen interdum,
ut in scirrhis tumoribus (in quibus emollien-
tibus maxime utimur) varia conspiciantur
symptomata, ut cum simplex durities non sit,
non una quoque sit emollientium ratio. Nam C
si tumor aquea imbutus sit humiditate, siccio-
ra competunt, non equidem emolliendo tumo-
ri, sed ut aquam inuisilem absumant. Con-
tingit etiam interdum, ut humor temperan-
dus contumacior existat, quam ut domari pos-
sit levioribus, quo nomine vehementiora quo-
que conveniunt, quam quæ calore sunt tem-
perato. Hinc certis etiam gradibus emollien-
tia distinguantur, quibus tamen omnibus sua
restat temperies: licet enim aliqua magis cal-
lida sint aut sicca, quam ut temperata dici-
cantur, ejus tamen affectus ratione, cui adhi-
bentur, temperata sunt, quod in his & aliis me-
dicamentorum generibus diligenter est obser-
vandum, ne generales regulas quisquam exi-
stimet idè falsas esse, quod ab eis interdum
recedere videsmur, cum hic verus tamen sit
regularum usus, ut variis affectuum sympto-
matis certa ratione adaptentur, quo nomi-
ne non minus judicio indigent Medici, quam
prudenter Judices *temperatis* jus temperaturi.
Cum sint ergo emollientia humido calidoque
temperata, gustu, vel tactu facile digno-
scentur, siquidem sapore sunt dulcibus proxi-
ma, sed substantia pingui & oleaginosa, ut
nec acra sint gustu, nec austera, nec acida,
nec salsa, nec alium referant saporem, quo
vel adstrictio, vel vehemens aut frigus aut ca-
lor denotetur. Tactu quoque nulla percipitur
asperitas, nec glutinis instar digens adherent,
cum partes emolliendas penetrare debeant
emollientia, cujus etiam nomine mollien-
tibus incientia sæpenumerò adjiciuntur. Sunt
& alia, quæ in emollientium usum diligen-
ter sunt observanda, sed ad particularem tumo-
rum curam ea rejiciuntur. Hi: ea docuisse sat
est, quæ ad emollientia dignoscenda, eorum-
que naturam & usum intelligendum in
genere videbantur esse tra-
ctanda.

DE MEDICAMEN-
tis indurantibus.

CAP. IX.

GALENUS libro 5. de simplicium medi-
camentorum facultatibus, capite deci-
mo, indurantia statim frigida & humida
esse. Frigida quidem sunt necessariò, quod
sint emollientibus contraria. Cum autem hu-
mida dixerimus esse emollientia, certe sic-
ca decet esse indurantia. Quæstio sane di-
gna hæc est, quæ probè discutatur, ut po-
tè cum sit jucundissima. Nos verò ne quic-
quam in Galenum statuisse videamur, &
quod hæc non sint nobis ex instituto tractan-
da copiosius, aliquid saltem proferemus, ju-
diciam aliis relicta. Cum supra de hume-
stantibus ageremus, nihil de hac facultate di-
ctum à nobis est, quod nimirum indurent
humestantia. Certè non minus absurdum hoc
esse videtur, quam si quis calida refrigerare
dicat. Hoc in confesso est, indurantia ab exi-
cantibus esse diversa. Existimat ergo Galenus,
quæ frigida sunt & sicca, indurare quidem, at
non propriè, siquidem congelatione potius,
quam evacuatione durum efficitur corpus. Duo
ponit Galenus, quæ siccitatem consequuntur,
evacuationem & siccitatem, quæ judicat in-
durantibus non esse tribuenda. Quæritur ita-
que, an quæ siccant, evacuare necesse sit?
Non existimavero fieri siquidem potest, ut
siccis aliquid æquè ac humidis repleatur. An
verò siccitas nullam in hisce indurantibus lo-
cum habeat, dubitari merito potest: dixi-
mus enim prius, in humido corpore diversam
esse ab externa glacie humorum concretio-
nem, nec liquida esse, quæ indurantur, sed
consistentia mediocri. Dicitur sine, nihil sicci-
tate esse. Quæ congelantur, humida sunt
necessariò: non igitur sicca sunt, sed humida,
quæ congelant. Aliter certe philosophandum
est veritatem investigaturis. Humiditas enim
ei quod patitur, non ei quod agit, est adscri-
benda, & frigus quò fuerit intensius, eo magis
quoque congelat. Extremas autem qualita-
tes in humido consistere non posse, noverunt,
qui causam intelligunt, cur siccitas non aquæ,
vel aëri, sed terræ & igni sit à Physicis attribu-
ta. Cum itaque congelatorum sit humiditas,
non congelantium, & humiditas non con-
gelet, sed congeletur, mirum non absque
ratione videbitur, quod Galenus congelantia
velit esse humida. Si frigus humidum esset,
seipsum profectò congelaret. Sed de hisce sa-
tis: glacies pluviosa tempestate quaratur, si
humidum debeat esse, quod aquam est con-
gelaturum. At neque siccum esse potest, quod
congelat, (inquit Galenus) aliàs exiccaret eva-
cuando. Nihil certè minus: si namque frigus
siccitati inagatur, poros omninò contrahit,
ac dissipari possit humiditas: quo fit, ut ad

Emollientiū
usus.

Reg. I.

II.

Ut digno-
scentur emol-
lientia.

III.

disseciendos tumores nemo siccis & frigidis utatur, sed calidis, interdum etiam humidioribus. Quod vero saepe fiat, ut constrictis partibus humiditas aliquando extorqueatur, quod hyemali tempore crebro contingit, non est id siccitati, sed frigori tribuendum. Hæc in medium protulimus, non ut in Galenum quicquam concluderetur, sed ut causam intelligerent Studiosi, cur de indurantibus, an humida esse debeant, aut sicca, nihil certi pronunciemus. Facile tamen ex hisce, qui volent colligere poterit, quid veritati sit magis consentaneum. Siquidem inter exiccantia, in-crasstantia, indurantia & congelantia discrimen est observandum, quod nunc paucis exponemus. Exiccari dicuntur, quorum absorbetur aut exprimitur humiditas. Hoc maxime fit ope caloris, sicuti, spongiis aut hisce similibus, quibus humectate partes exiccantur. In-crasstanti vero statuimus ea, quæ sicciora quidem sunt, at non absorpta, vel expressa humiditate, sed siccioribus immixta, quo modo syrapi pulveribus, conservis, & similibus in electuaria in-crasstantur. At quæ congelantur, ea nec expressa humiditate siccescunt, nec admixtis siccioribus in-crascescunt, sed ingenti frigore contrahuntur. Ab hisce diversum est quod proprie Medicis indurari dicitur: partes enim humani corporis intumescunt & indurantur, non cum extremo frigore obrigescunt, nec cum sua destituuntur humiditate, nec cum admixtis siccioribus in-crasstantur, sed cum pituitosis humoribus, aut sanguine melancholico replentur, qui sanguis vel pituita frigore non congelantur quidem verè, sed concresecunt modo Medicis notiori, quam Physicis. Ut igitur induranciam naturam intelligas, non id solum quod agit, sed id etiam, quod actionem suscipit, est observandum. Hoc enim idoneum decet esse, ut externo frigore possit indurari: siquidem serum etsi frigore congelari, nunquam tamen indurari poterit. Non igitur humiditas, sed quedam humorum crassities & siccitas facit, ut indurari possint, quo nomine siccitatem & frigiditatem indurationis causas constituere hecbit, & maxime quod humiditas suapte natura nec in-crasset, nec induret quicquam.

De induranciam usu. De indurantium usu nihil est ferme quod scribam, siquidem tollenda potius est à corpore durities, quam ei sit inducenda. Quod autem Galenus inter indurantia portulacam numeret, psyllium, sempervivum & cætera, videtur ex ejus sententia indurantibus utendum esse ad refranandam humorum in tumoribus caliditatem, & tenuis sanguinis influxum inhibendum: aliis in-craslandi sunt humores potius, quam indurandi, quod saepe fit in subtilibus & acerbis in thoracem defluxionibus,

Dignitas. de quibus infra copiosius. Dignoscuntur autem indurantia sapore, qui nec calorem denotet, nec linguam vel mordicat, vel contra-

bat: cum enim frigida esse oporteat, certe nec salta sunt, nec acra, nec amara, nec dulcia: cuiusque ut quidpiam induretur, (quod à Galeno probe annotatum est) nulla fieri debeat evacuatio, nulla quoque opus est adstrictione: quo fit, ut nec acerba sint indurantia, nec austera: forte nec acida fuerint, siquidem attenuantia esse non debent. Mixtus ergo sapor est indurantium, nisi quis insipida vocare velit.

DE TENDENTIBUS

& laxantibus.

CAP. X.

TENDUNTUR membra varias ob causas, ut toridem quoque modo laxari possint: aliquando namque siccitate nimia, frigore nonnunquam, vel repletionem, vel scirrhum contrahuntur, aut junctis horum aliquibus.

Cum itaque laxantia vel ad humectantia referri possint, ex Galeni sententia, vel ad calefacientia, vel ad mollientia, vel ad evacuantia, non opus esse videbatur, ut eis proprium caput attribueretur, atque si propria quorundam eorum vis esset, de quæ separatim tractaretur. Etsi verò de laxantibus aliis egimus, in primis universum medicamentorum qualitatum, cum calefacientium & humectantium vires exponeremus, in secundis etiam, ubi naturam emollientium descripsimus: hoc tamen loco laxantia nobis sunt diligentius expendenda: cum laxantium nomine non humectantia, vel calefacientia, vel mollientia, vel evacuantia intelligantur; hæc namque propriis denotantur nominibus, sed quæ junctis viribus & humectant & calefaciunt: quam ob causam inter secundas medicamentorum facultates numerantur.

DISTINGUENDA sunt igitur, quæ proprie laxantia dicuntur, ab emollientibus & evacuantibus. De his suo loco, & maxime cum discutientia tractabimus. Cum itaque laxantia cum emollientibus in eo conveniant, quod utrisque facultas inest & calefaciendi, & humectandi, sæpenumero confunduntur, ut interea discrimen possit difficile investigari. Laxitas & tensio partibus adseribuntur mobilibus, ut ligamentis, membranis, musculis & similibus: mollietas autem & duritas proprie rebus competunt, quæ digitis palpari possunt. Hæc in solidis & cera facile dignoscuntur: mollescit enim cera, fides verò laxari dicuntur. Discrimen hoc à partibus sumptum, veram differentiam non constituit. Hæc enim ratione unum & idem variis edere potest effectus. Quæ laxant ergo, minus calida esse videntur, minusque sicca, quam quæ molliant. Hæc enim suo calore magis, illa verò humiditate magis operantur.

PRÆCIPUUS est laxantium usus in con-vulsi-

vulsionibus, quas & frigus inducit & siccitas, quamvis & ab aliis causis orta convulso laxantibus interdum curetur.

Dignosis. C A T E R U M iisdem, quibus emollientia facile dignoscuntur, ut amplius decribenda non sint.

DE RAREFACIENTIBUS & densantibus.

C A P. XI.

LAXANTIBUS proxima sunt rarefacientia, quæ cutis meatus referant ac dilatant: id tamen discriminis esse videtur, quod hæc minus humida sint, & tenuium partium: infartio enim cutis meatibus humores secant, & dissolviunt, atq; adeo poros reddunt ampliores. Hæc quidem calida sunt: tantus tamen calor non est, ut materiam vel attrahant, vel disculant, quod suo loco patebit evidenti.

C A T E R U M quod calida sint rarefacientia, frigida sunt hæc contraria, quæ nimirum cutis meatus ligant, & continent. Hæc humida esse statuit Galenus, ut eadem sint cum indurantibus, quæ prius ostendit humida esse & frigida. Dicitur enim ex Galeni sententia, qui vollet, exponat. Eadem certe proposuit indurantium exempla, quæ condensantiam, ut nec in his, nec in eorum descriptione, ulla conspiciatur differentia. Quod si eadem sint condensantia & indurancia, eadem quoque esse oportebit, quæ molliant, & quæ rarefaciant. Quia verò non fert instituti nostri ratio, ut subtilius hæc & copiosius exponamus, non morabimur in hisce diutius, sed ea vel aliis tractabimus, vel aliis tractanda committemus.

N O N equidem dubium est, quin ea, quæ refrigerant, simul & adstringant, ipsos quoque cutis meatus condensent: talia tamen non vult esse Galenus, ideo fortassis, ut rarefacientibus, ora vasorum aperientibus, & disculantibus sua possit attribueret contraria. Nam si condensantia crassarum partium esse statuisset, eadem quoque ora vasorum aperientibus fuissent opponenda. Sed hæc sequenti capite docebuntur aperti, ut discrimen inter rarefacientia & ora vasorum aperientia intelligatur.

Ufus. RAREFACIENTIBUS autem utimur, ut ex modo descriptis colligere licet, ad cutis meatus aperientes & dilatandos, ut vapores, aut fuligines ex concalfacto sanguine dissili possint: quo nomine veteribus in more positum erat, ut seipos exercitaturi pedis inungissent, ne conclusi vapores vel febres excitarent, vel aliud visceribus damnum inferrent. Hæc eadem ratione rarefacientia profunt ad mitigandos dolores: dilatatis enim cutis meatibus, materia dolorem movens facilius expellitur.

V E N I T & aliud in mentem, quod possit &

A alia reddi ratio, cur rarefacientia leniendis dolentibus competant. Notum hoc est experientia, cutem, si vel nimia siccitate corrugetur, vel sit nimio rigida frigore, ubi leviter attingitur, dolere plurimum. Hinc sic, ut in tumoribus non ipsa solummodo humorum copia dolorem moveat, sed cutis dantes & tensio. Quare cum laxent etiam, & emolliant rarefacientia, dolores his quoque mitigant operationibus, nisi vires unius ejusdemque medicamenti distinguere præstet, ut alia sit qua laxat, alia qua molit, alia qua rarefacit.

P O R R O sua quoque densantibus est utilitas, ut nimirum cutis firmior reddatur atque robustior, tum ad evitandam exteriorum injuriam, tum ad nimium sudorem, vel spirituum dissolutionem inhibendam, quo nomine veteres à balneo frigida inspergebantur, ut ea ratione membra, quæ calida lotionis languidiora essent, confirmarentur.

C Q U O D autem rarefacientia eadem ferme sint cum laxantibus & emollientibus, isdem quoque dignoscuntur qualitatibus, sapore nimirum calorem moderatum denotante: quemadmodum densantia quoque, cum contraria sint his, frigiditate pollent, non usque adeo vehementi. Quæ linguam ergo vel mordaci vellicant, vel adstringenti sapore contrahunt, ex Galeni sententia nequaquam inter densantia numerabuntur.

DE MEDICAMENTIS ORA VASORUM APERIENTIBUS.

C A P. XII.

C U M Galenus eodem capite, quo de rarefacientibus egit, hæc quoque medicamenta discussit, quæ ora vasorum aperiant, ideo de his hoc capite nobis agendum esse videbatur, licet hæc ad tergentium classem referre constituissemus: quod fortassis etiam fuisset multo consultius, ut facile coniecere poterit, qui horum naturam diligentius examinaverit. Hæc itaque censet Galenus calida quidem esse, crassarum tamen partium, & mordacia. Mirum certe videri possit, quod aperientibus substantiæ crassities attribuantur, quæ quidem obstruere potius, quam aperire posse videntur. Sciendum est igitur, hæc non eadem esse cum obstructiones tollentibus: siquidem obstructions incidentia possunt, quibus non partium crassities, sed substantiæ tenuitas inest, ut facilius penetrare possint: quæ verò vasorum oscula dicuntur aperire, non subtilia, sed crassa sunt, ut non penetrent solum, sed meatus, per quos transeunt, potentiores reddant. Hinc eis Galenus probe præter calorem, & partium crassitiam, & arietinem attribuit, & mordacitatem: ut calor acris exitus vel ad in incidendum & penetrandum esset efficax: substantia verò

mordax non obstrueret, sed exederet ora va-
forum, aut etiam corradere.

H I S C S contrarius Galenus etiam partium
crassitatem adscribit, sed quæ sic mordacitas
expers. Stegnotica Græcis dicuntur: oclula-
dentia vocare licebit, quod vasorum oscula
coarctent. Frigida certe sunt omnia, quemad-
modum & ea, quæ cutis meatus condensant:
sed vis etiam eis inest, quæ vasorum oscula
constringere possunt. Cutis enim levioribus
facile contrahitur, cum vascula non, nisi ve-
hementer constringentibus, occludi possunt.
Hinc condensantia statuit Galenus humida
esse, quod talia tantam adstringendi vim non
habeant, atque si sicca simul essent & substan-
tia crassiori. Cæterum ut hæc ab obstruentibus
aut emplasticis differant, suo loco demonstra-
bimus.

U. S. U. **A P E R I E N T I U M** usus ex vasculorum usu
facile colligitur. Cum hæc enim sanguinem
contineant, qui velocitate, vel pravitate nocet
interdum, hisce malis succurrendum est ape-
rientibus, & maxime ad referendas hæmor-
rhoidas. An vero movendis mensibus ea com-
petant, suo tempore docebitur. Hisce contra-
ria contrarios etiam produunt effectus: siqui-
dem hæmorrhoidas, aliosque sanguinis fluxus
inhibent. Hæc Galeno seniles cohibent excre-
tiones. Quod si sudorem intellexerit, non exi-
stimaverim esse fatendum: licet enim hæc su-
dorem quoque cohibeant, contraria tamen non
sunt, ipso etiam Galeno attestante, sudorem
promoventibus.

Dignosis. **A P E R I E N T I A** saporejam aliquoties expo-
sita facile dignoscuntur: cum etiam acris sint
& mordacia, linguam pungunt, & corradunt.
Occludentia vero, quod frigida sint, & adstrin-
gant sine mordacitate, linguam equidem coarctant,
non autem vellicant, aut exedunt.

DE ATTENUANTI- bus medicamentis.

CAP. XIII.

A P E R I E N T I B U S proxima sunt attenuan-
tia, quibus facultas inest ad solvendas
viscerum obstructions. Obstruuntur au-
tem crassis & viscosis humoribus: quo fit, ut
hæc medicamenta tenui debeant esse substan-
tia. Num vero calida sint omnia, dubitari me-
rito potest: quod frigida etiam inveniuntur,
quæ glutinosos humores incidunt, & obstru-
ctiones liberant: ut acetum, cichorium, & si-
milia. Necessaria quidem est partium tenui-
tas, aliud tamen est, quod incidere possit: si-
quidem Medicis substantiæ nomine non ipsa
facultas, sed ejus subjectum intelligitur, quod
partitur potius quam ut agat quidpiam, quo
nomine siccitatem & humiditatem passivas
Philosophi qualitates appellarunt. Itaque vel
frigori, vel calori vis hæc est adscribenda,
cumque frigus partes constringat potius,

quàm dividat, non immerito fortassis atto-
nuantia necessario calida esse statuentur. Quod
si quis frigida quæpiam opponat, quibus sua
quoque vis in sic attenuandi, non omnino ca-
loris expertia statuemus esse: quin quanta fue-
rit attenuandi vis, tantum quoque caliditatis
gradum assequantur.

U. S. U. **Q U O D** in humano corpore varios affectus
inferant obstructions, varia quoque est & mul-
tiplex attenuantium utilitas, ad expurgandum
putrida thoracem, movendos menses, & viscerum
ductus expediendos.

N O N prius autem utendum esse attenuan-
tibus, quam ventriculus, & intestina pravus
expurgata sint humoribus, ne attenuantium
usum venas rapiantur, atque adeo vel viscera
magis obstruant, vel febres excitent, aut gra-
viores efficiant.

S A P O R E quidem acris sunt hæc & amara, **Dignosis.**
linguam tamen dissolvunt potius, quam con-
trahant, cum renuium sint partium, & adstric-
tionis expertia.

DE MEDICAMEN- tis attrahentibus.

CAP. XIV.

V A R I A est attrahentium natura. Quæ-
dam enim manifesta, quedam occulta
qualitate, vel spicula, vel humores attrahunt.
De occultis rerum proprietatibus aliis: nunc
ea nobis examinanda sunt, quorum attra-
ctio certa ratione comparatur. Manife-
stis ergo qualitatibus attrahentia, calida sunt,
partiumque tenuium. Ipso quidem calore fit
tractio, substantiæ tamen tenuitas ideo re-
quiritur, ut humores ex alto avocentur, quo
nomine attrahentium vis in intima usque pe-
netrare debet. Quæ vero crassarum sunt par-
tium, in altum ferri nequeant, & poros con-
trahentia repellunt potius, quam attrahunt.

U. S. U. **V A R I U S** est & multiplex usus attrahentium, ut
nimirum viscera pravus humoribus exonerentur:
his enim medicamentis forissecus admo-
tis, materia peccans ab interno corpore ad su-
perficem attrahitur. Eadem ratione critici
naturæ conatus adjuvantur, cum abcessibus
adhibentur attrahentia. Ad extrahendum è
corpore virus probata est horum medicamen-
torum utilitas. Curantur his quoque partes
perfrigeratæ, non ea solum, quæ suo contactu
calefaciunt ratione, sed quod spiritus, quibus
vita calorque fovetur, attrahant: quo certe mo-
do tabidas, ac veluti syderatas partes resciant,
non calore solum, sed attracto, quo fovean-
tur, alimento. Sunt & alii attrahentium effe-
ctus, qui tamen ad hos referri possunt. Digno-
scuntur attrahentia iisdem ferè, quibus atten-
nuantia: siquidem utrisque partium tenuitas
inest, & calor non mediocris, ut secundum ma-
gis & minus solum differre videantur. Fortè
tamen & hoc discrimen fuerit evidentius, ut
partium

partium tenuitas attenuantibus, calor verò magis proprius sit attrahentibus. Calor itaque non gultu solo, sed ipso quoque tactu manifestus attrahentia prodit.

DE DISCUTIENSIBUS.
CAP. XV.

DUPLICIA Practici resolventia constituerunt; alia leviora, quæ rarefacientia, vel *in partibus* nominantur, de quibus supra egimus: alia verò fortiora, quæ *in partibus*, proprie discutientia nuncupantur: de his hoc capite sumamus acturi.

DISCUTIENSIBUS natura est cum attrahentibus adeo affinis, ut discutientia nulla sint, quin eadem attrahere possint, & vix ullum attrahens inveniatur, quin idipsum quodammodo quoque discutiat. Hæc verò differentia statui poterit, ut quæ discutunt, calidiora sint attrahentibus. Non est igitur, ut de discutientium natura quicquam scribamus amplius, cum ex supralentis facile colligi possit. Ullus autem vel ipso nomine satis patet, siquidem quos nimia repletio morbos parit, eos curat evacuatio. Cæterum nec sanguis, nec humores crassi discutuntur: sanguinis enim copia venarum sectione, crassi verò humores purgationibus educuntur. Sudoribus ergo, vel insensibili transpiratione, vel ferrosa humiditas, vel fuligo, tetricque vapores discutiantur. Hinc hydropticorum aquas exhauriunt, podagricis & ischiadicis opitalantur, phlegmonas curant, aliosque humores minuunt. Quia verò, nisi recta methodo discutientibus utamur, nocent sæpenumero plurimum, non est temerè quidvis magna discutendum.

TUMORES enim discutientibus interdum indurantur adeo, ut post curari nequeant, dum quod in eis tenue est, diffiatur, remanet autem, quod durum est. Hinc variè Practici discutientibus utuntur, ea nonnunquam repellentibus, aliquando jungentes emollientibus, pro variis tumorum affectibus. Quæ verò sint in discutientium usum medicinam facturis observanda, non est ut hoc loco doceamus, ne propositi nostri limites transgrediamur. Fit etiam, ut discutientibus gravissima nonnunquam inferantur symptomata, cum videlicet vel materia non cedit, vel in partes nobiliores propellitur, vel plus aliunde attrahitur, quam discutitur. Ad hæc evitanda suas habent Medici regulas, ut vel præcedant purgationes, vel materia concoquatur & attenuetur, de quibus non est hoc loco tractandum copiosius.

Ex his autem facile colligitur, quo sit morbi tempore discutientibus utendum, in declinatione nimirum. Quamvis enim his in phlegmones augmento & statu nonnunquam utamur, tum tamen non pura, sed eis immixta sunt repellentia pro curationis scopo.

Dignotio. DISCUTIENSIBUS discutientia, quem-

admodum & attrahentia, sapore, qui linguam adurat, acri videlicet, utpote cum & tenuium partium sint, & calidissima. Nullus hic est adstrictioni locus: quo fit, ut ea linguam quoque non contrahant.

DE REPELLENTIBUS.
CAP. XVI.

TRIBUS modò descriptis medicamento- rum generibus, sunt, qui repellentia solum opponant. Cum enim una fere sit omnibus natura, unam quoque videtur eis opponi posse contrarium, quod & frigidum sit, & crassarum partium: siquidem & calida sunt, & tenuis substantiæ, quæ attenuant, quæ attrahunt, & quæ discutunt. Si tamen horum natura diligentius examinetur, suum unicuique competet contrarium, ut attenuantibus incrassantia correspondeant, attrahentibus repellentia, & discutientibus quæ humores continent, & tenaciores reddunt. De incrassantibus aliquid supra dictum est, ubi de indurantibus ageremus: de his autem, quæ discutientibus contrariantur, nihil est quod hoc loco scribamus, cum horum vice repellentibus utamur. Varia est Authorum de repellentibus sententia. Cum enim variis modis influxus inhiberi possit, totidem rationibus repellentia definire licebit. Influxum autem cohibent, quæ refrigerant, quæ constringunt, quæ obstruunt & incrassant, ut ex Arabum decretis annotavit Hollerius. Hæc si ita sint, non attrahentibus modò, sed & attenuantibus & discutientibus contraria merito statuentur esse repellentia. Proprie tamen ea repellere dicuntur, quæ non influxum solummodo sistunt, ut sunt incrassantia & obstruentia, sed quæ vel influentes, vel in parte jam hærentes humores alio propellant, ut repellentibus natura sit frigida, crassarum partium & adstringens. Hæc equidem simplicissima sunt repellentia: sunt tamen alia, quæ tenuium sunt partium: alia calida quoque sunt, & inter repellentia numerantur. Adstrictio certe competit omnibus, ut hæc definire possint repellentia. Quæ verò præter adstrictionem & frigida sunt, & tenuis substantiæ, cæteris operantur efficacius.

DISCUTIENSIBUS itaq; repellentia sapore *Dignotio.* vel acido, vel acerbo, vel austero: siquidem hi, quod adstrictione participant, linguam suo statim contactu contrahunt.

REPELLENTIBUS in multis affectibus *Ussu.* utimur, ut in calidis tumoribus, capitis dolore, & similibus: his enim vapores in febribus maxime à capite arcetur, influxu repercusso phlegmonarum augmentum inhibetur. Com- *Tempus u-* modissimum verò tempus, quo repellentibus *tendi.* in calidis tumoribus uti licet, principium est & augmentum, quibus nimirum influxus maxime viget. Cum autem duo sint in tumorum cura scopi, ut quod influit, repellatur, &

quod jam infixum est, discutatur, in principio commodissime repellimus, in declinatione verò discutimus, & mediis temporibus utraque miscetur, ea ratione tamen, ut in augmento repellentia superent, in statu discutientia. Porro quod humores interdum vel copiosi sint, vel criticè per abscessus expellantur, aut materia venenosa sit, vel abstinendum est repellentibus, vel prius est purgatione minuenda materia, ne repellentium usu in viscera protrudatur, atque adeo magis periculosa inducat symptomata, & maxime si viscerum aliquid infirmius existat. Quod si gravis etiam dolor insisteret, metuenda sunt repellentia. Cavendum est præterea, ne repellentium usu cutis nimium contrahatur: ita siquidem scopus alter impediretur, nec tumoris materia discutitur.

DE MEDICAMENTIS
adurentibus.

CAP. XVII.

ΠΥΡΩΤΙΚΑ Græcis vocantur medicamenta, quæ calore sunt adeo vehementi, ut cutem non secus atque terrens aqua vel ignis adurant. Ignea certe vis omnibus inest, ut natura sicillissima sine, & calidissima: sunt tuis tamen etiam distincta gradibus, ut mitiora sint alia, quæ cuti ruborem atque pustulas insunt: alia vehementiora, quæ suo contractu carnem absumunt: his ad cauteria, illis ad phanigmos utimur, dropaces, & similia.

DIGNOSCUNTUR adurentia tactu magis, quam sapore: talia siquidem sunt, ut cutem densam, humoresque durissimos corradant atque absumant. Leviora tamen acria sunt, & degustata linguam acriter pungunt.

Ufus. Adurentibus utimur interdum ad exuccas partes, tabidas, ac propè extinctas reficiendas. his enim calefcunt, attractoque foventur alimento. Pilos etiam adurentibus extirpamus, durasque & callosos tumores, tubercula, verrucas, polypos & hæc similia. Morbis etiam diuturnis conferunt, podagricis adulesque capitis doloribus, aliis item cerebri frigidis & humidis affectibus. Fistulas quoque malignaque compefcunt ulcera. Denique periculosos humorum defluxus ad corporis superficiem derivant & exhauriunt, aliisque quamplurima comoda præstant, quæ quotidiana docebit experientia medicinam facturos. Cautè tamen & circumspicte his utendum est medicamentis, ne vel febres excitent, vel convulsiones: quo fit, ut eis utendum non sit, quin prius bene sit corpus expurgatum.

Temperamentis. Cum autem pyroticis ad impinguandas, vitæque restituendas partes utimur, hic servari poterit modus, ut mitigantibus temperentur, ne cutem exurant, nec in parte diutius hæreant, & discussi tumor incipiat: hic enim replen-

Adustionis modus. Cum autem pyroticis ad impinguandas, vitæque restituendas partes utimur, hic servari poterit modus, ut mitigantibus temperentur, ne cutem exurant, nec in parte diutius hæreant, & discussi tumor incipiat: hic enim replen-

dum est, non evacuandum. Quæ verò carnem ignea vi detrahunt, majus inferunt periculum: ideo diligenter pars affecta est observanda, ut ratio quoque partium vicinarum habeatur, ne forsan inflammatione corripiantur: quod incommodum evitatur, si refrigerantibus undequaque muniantur.

DE MEDICAMENTIS
extergentibus.

CAP. XVIII.

HACTENUS eas expeditimus medicamentorum qualitates, quæ vel ad calorem, vel ad frigus referri poterant. Extergentia verò, quod nec ad calefaciendi vim reduci possent, nec ad refrigerandi, non fuerunt antè discutienda, quam calefcientium classẽ absolvissemus. Abstergentium itaque natura nec caliditate, nec frigiditate videtur esse definienda, siquidem & calida inveniuntur, & frigida, quibus tergenti vis attribuitur. Est ergo facultas hæc abstergenti terrena quædam substantiæ qualitas, quæ sordes partibus inhærentes suo contractu rapit, & expurgat. Hic autem discrimen inter abluionem & absterfionem observandum est, cum utraque sepe numero confundantur. Abluunt liquida, quæ sordes suo fluxu secum trahunt: nondum tamen hæc abstergentia nominantur, nisi quædam vel asperitate, vel viscosa vi sordes etiam impactas eliciant. Hic etiam differentia patet inter abstergentia, & discutientia: siquidem hæc crallos humores extenuant, ac facile pertranscunt, & eas solum sordes expurgant, quæ ob sui crassitiem dilipari non poterant: extergentia verò sordes parti tenacius adhærentes rapiunt. Porro tergentium aliqua leviora sunt, quæ *πυρῶσι* Græci vocant: aliqua verò vehementiora: quæ non oblique ratione distinguuntur, cum ea, quæ validius extergunt, (cathartica nominant) aliquibus ad pyrotica referantur, atque si præter abstergenti facultatem vim etiam habent adurentem, quod forsan admitti possent, nisi forent ex eis aliqua quoque frigidissima.

Dignoscuntur. Non uno tergentia sapore dignoscuntur: siquidem & dulcia tergent, & salia, & amara: quæ verò frigida sunt, se magis aliqua tactili qualitate produunt, quam sapore: nec enim acida, nec austera, nec acerba dicuntur esse abstergentia, cum abstergentibus adstrictio sit adversissima, utpote qua sordes parti magis impingantur.

Ufus. **ABSTERGENTIBUS** ad saniem, pus, aliasque ulcerum sordes expurgandas utimur: cathartica verò non sordes solum, sed ipsam quoque carnem exedunt & absumunt, sed alio, quam adurentia, modo. Hæc enim ignea vi quas congerunt partes, non abradunt, ut cathartica, sed deaurant, & in crustam mutant, quæ post emollientibus abscedit. Est & alia

alia tergentium utilitas, quæ suo loco parebit, ubi sarcoticorum naturam exponemus. Quando sit autem abstergentibus utendum, non ipsa solum ulcers affectio docebit, sed ipsius etiam corporis temperamentum. Nam si vel plethoricum sit, vel cacochymon, hæc prius providebitur: aliis nec ulcerum, nec vulnerum cura prosperè succedet.

Utendi ratio. IPSA quoque partis abstergendæ symptomata suas habet indicationes: ut vel dolor simul cum absterfione leniendus sit, vel aliqua ulceris pars maturanda, vel sistendus influxus, vel inflammatio temperanda: quæ prudens artifex in curatione diligenter observabit.

DE MEDICAMENTIS emplasticis.

CAP. XIX.

MOVÒ descriptis contraria sunt glutinosa: Græcis *ἰσχυρῶσες* dicuntur: quæ pingui vel tenaci substantia ceu glutine partes, earumque ductus obstruunt. Ab obstruentibus dissident, quòd meatus non opteant solummodò, sed eis instar visci tenaciter adhærescant. Horum natura, velut abstergentium, nulla primarum qualitatum definitio potest: hæc enim vis totius substantiæ, non alicujus est qualitat. Sunt itaque glutinosa calore quodammodò, & frigore temperata, quibus humiditas inest aëreo lentore permixta.

Dignotio. SAVOR inest emplasticis vel nullus, vel qui nec caloris, nec frigoris excessum denotet. Pinguis sunt ergo vel insipida, vel dulcia quodammodò, tædè quoque lenta & viscosa, quibus emplastica vis attribuitur.

Ufus. Ad sanguinis impetum inhibendos, aliasque fluxiones coercendas emplasticis utimur. Horum etiam usus est ad suppurandum. Cutis enim meatus opplent, caloremque continent, quò tumores apprimè maturentur. Cæteri quoque medicamentis admiscuntur: ut in emplastrorum formam componantur, atque adeò partibus melius adhæreant.

DE TERTIIS MEDICAMENTORUM facultatibus.

DE MEDICAMENTIS pus moventibus.

CAP. XX.

MOVÒ est emollientibus, & hæc medicamentis, quæ pus movent, affinitas. Utique siquidem calor inest, qui temperatus sit, & partium, quibus adhibentur, temperaturæ similis, etsi calidiora sunt emollientia, junctamque habeat (auctore qui-

dem Galeno, ut supra monuimus) exiccandam vim, cum pus moventis existentem in partibus humiditatem fervent. Hoc verò discrimen an ferri debeat, facile intelliget, qui tumores consideraverit, quibus accommodantur emollientia. Scirrhus enim fateatur Galenus ex atra bile, & resiccata pituita fieri, ut cum curentur contrariis, non exiccare, sed humedare debent emollientia: sed de his supra copiosius.

DIFFERENTIA ceræ est in effectibus manifestissima, siquidem alteratio est, cum quæ dura sunt, emolliuntur. Pus verò non qualitate solum, sed ipsamet substantia differt ab his, quæ suppurantur, ut generatio verius dici possit, quam alteratio, si quid in pus commutetur. Hinc non ineptè coctionem vocant eam, quæ in pus fit conversio. Naturalis namque calor efficiens est suppurationis causa, nec quicquam extrinsecus appositum per se suppurat: sed ea ratione suppurantia vocantur medicamenta, quòd blando calore instum foveant calorem. Fovetur autem calor non his solum medicamentis, quæ calore sunt temperata, sed his etiam, quæ cutis poros suo lentore, ceu glutine replent & obfarciant, ne partis affectæ calor dissipetur. Etsi verò quæ constringunt, hanc quoque spirituum & insiti caloris dissipationem prohibent, non ideo tamen suppurationem promovent, cum in suppurandis humiditas retinenda sit potius, quam exprimenda.

CUM itaque suppurantia calorem habeant, *Dignotio.* qui nobis insiro non sit affinis, sapore quoque simili dignoscuntur: siquidem quæ calida sunt vehementius, vel acredine, vel amarore sunt insuavia. In suppurantibus etiam nulla vel adstrictio, vel mordacitas, aut nitrosa vis animadvertitur: talia siquidem benignam naturæ maturationem impediunt potius, quam juvant. Licet autem suppurantia nullum saporem habeant, qui caloris excessum denotet, non ideo tamen gustu grata sunt omnia, quibus ad suppurandum utimur. Possunt tamen extrinsecus esse suavia, quæ si vel odorentur, nauseam moveant.

Ufus. SUPPURANTIUM usus ad maturandas phlegmonas est frequentissimus: hic enim naturæ motus est ad curandos tales tumores optimus, ut non modò non impediri debeat, sed commodis ad hoc medicamentis juvari. Commodissimum his utendi tempus est, ubi defluxio constiterit, & dolor ex æstu nimio temperatus fuerit, ut circa statum maxime suppurantia sint adhibenda, quo nimirum tempore in summo conflictu est, ut suo calore (quem suppurantia juvant) malignam tumorum materiam in benigniorem substantiam convertat, quò post facilius expurgari possit.

DE MEDICAMENTIS
urinam cientibus.

CAP. XXI.

MULTÆ sunt causæ, quibus urina sup-
mitur. Aut enim exiccatione nimia, sudori-
bus, aliisque similibus vel absorbitur, vel aliò de-
rivatur: aut renum inflammatione, aut viarum,
per quas urina defluit, compressione sistitur. His
quæ medentur, nondum propriè diuretica no-
minantur: sed quæ sanguinem fundunt, exten-
nuant, ac fecerunt. Urina siquidem pars est san-
guinis tenuissima, quæ in renibus à crassiori par-
te seceratur. Cum itaq; vel crassior est sanguis,
vel viscosior, facile partes ejus segregari ne-
queant, nisi medicamentis incidentibus, & ab-
tergentibus oppidò succurratur. Quòd autem
Galenus sanguinem asserat absque calido valo-
re nec fundi posse, nec segregari, mirum videri
possit, quòd inter diuretica numerentur, quæ
non solum non valde calefaciunt, sed refrigerant,
ut sunt quatuor semina frigida majora, fructus
halicacabi rubentes, & hisce similia. Sed hæc
urinas movent, non quòd sanguinem fundant,
ac segregent, sed quòd urinae meatus ab-
tergant, & expurgent: quo fit, ut duplicia con-
stitui possint diuretica: quod monuisse profue-
rat, ut urinas cientium natura melius intelligen-
retur. Abstergentibus autem hoc etiam inesse
oportet, ut tenuium sint partium, quòd pos-
sint ad renes usque penetrare, humorumq; cras-
sitium incidere.

Dignotio. **A**CRÏ sapore dignoscuntur urinas cientias:
cum enim validè calida sint, & incidant, poten-
tissimè acria sunt omnino. Licet enim amara
valde quoque calida existant, humoresque cras-
sos extenuare possint, siccitate tamen polleant
majore, quam quæ cientis urinis conveniat, &
terrena sunt substantia: quo fit, ut non æquè ve-
lut acria, incidere possint. Quæ verò frigida uri-
nas movent, non acria quidem sunt, sed præter
nitrosam abstergenti vim, facultatem etiam ha-
bent incidendi, quam vel ad levem acritudinem,
vel amarorem referre possit.

Ufus. **U**RINA scientium usus satis vel ipso no-
mine patet, ut ampliori discursu non sit descri-
bendus. Quoniam verò acrium natura est, ut
quos in intestinis & venis attigerint humores, ad
iplos etiam renes deducant, non quovis tempore
diureticis utendum est, ne crassorum humo-
rum influxu magis urina forsàn impediatur.
Prius ergo viæ, per quas hæc medicamenta ferri
necesse est, expurgabuntur, postea commodius
urina ciebitur.

DE MEDICAMENTIS
mensis moventibus.

CAP. XXII.

MAGNAM hæc medicamenta cum mo-
dò descriptis habent affinitatem. Nam

A quæ menses movent, urinas etiam cient. &
eadem fermè utrisque natura est, calida
nimirum & tenuis essentia. Hoc tamen discri-
minis inter ea constituit Galenus, ut quæ cient
urinas, validè siccant: non autem, quæ
menses movent. Cujus fortassis hæc ratio
fuerit, quòd quæ validius exiccant, sangui-
nem absorbant, arque adeò (quòd & ea ra-
tione minus fluxilis reddatur, ejusque copia
minuatur) mensium educationem impediunt,
cum tamen siccitas adeò cientibus urinam in-
commodo non sit, ut ea maxime hoc præsta-
re censet Galenus, quæ præter calefaciendi vim
validam quoque sortita sunt siccitatem: & hoc
eo nomine, quòd calore segregata crassior san-
guinis pars à magis tenui, magis etiam in sese
cogatur, ut quòd serosum est, exprimatur.
Hæc sunt equidem, quæ nobis ex Galeni sen-
tentia dicenda fuerant, ad horum medicamen-
torum naturam intelligendam, quibus & hoc
adjiciemus, non minus forsàn utile, quam intel-
lectu jucundum. Ut menses facile procedant,
non est solum fundendus & attenuandus san-
guis, sed vasculorum oscula sunt etiam aperien-
da: siquidem insensibili transpiratione non san-
guis, sed sudor serosusque sanguinis pars eva-
cuetur. Quæ verò vasorum ora referant, ter-
reni quòdvis in se continent, quò non pen-
etrant solum, sed penetrando meatus dilata-
nt, sordisque (si quæ fuerint) abstergant,
ut talia quoque flatu merito possint, quæ men-
ses movere statuuntur: quod paucis & elegan-
ter expressit Fernellius. Quæ menses movent,
(inquit) calida ferè sunt recessu tertio, nec ta-
men vehementer siccant: ejusmodi sunt ama-
ra & acria, quorum tanta vis est, ut in distan-
tissima salvis viribus penetrare possint, & ven-
narum ora referant, crassa extenuare, & lenta
detergere.

Dignotio. **C**ÆTERUM ex hisce facile quis colli-
get, quæ modèratione dignoscenda sint, quæ
menses moveant. Cum enim calida sint ad
tertium usque recessum, & præter incidendi
vim facultate polleant abstergenti, gustu certe
linguam mordicant, non tamen contrahunt:
quæ sunt amara, quibus vel nulla, vel levis
inest adstrictio. Acria quoque sunt ex hisce
plurima, quæ non quòd oscula vasorum aper-
iant, menses movent, sed quòd crassum sangui-
nem incidant, & suo calore liquent, fluxilemque
reddant.

Tempus. **S**TATUTUM natura tempus est, quo
sanguinem mulieribus per iterum educat.
Non ergo temerè movenda sunt menstrua,
ne natura vis inferatur: nec si movenda
sint, ea negligi debent, quibus mulieres ad
hanc purgationem præparantur. Nam si cacochy-
mum sit corpus, pravisque refertum humori-
bus, expurgandum prius erit, quàm calidioribus
utamur, ne talium usu crudos humores in venas
protrudamus.

CÆTERUM varia est hisce medicamen-
tis uten-

Utendi ratio. Nonnunquam enim ex horum decoctione syrupi conficiuntur, quandoque potiones, aut pedum lotiones: interdum etiam in forma pilularum exhibentur: etsi liquidior forma movendis mensibus est accommodatior, cum ad remotas partes medicamentorum vis penetrare debeat. Usus autem & utilitas horum medicamentorum us utique patet, qui noverunt, quot, quantaque saepe numero symptomata ex menstruum retentione oriuntur: de quibus hoc loco non est agendum copiosius: hoc solum scripsisse sufficiat, corpus hac sanguinis purgatione levius reddi, naturamque onere deposito fieri longè acriorem, ut sanitas eò quoque sit securior: secus enim, si quando vel pravo, vel nimio sanguine gravetur, vel hydrops, vel epilepsia, vel alii graviores morbi consequuntur, qui menstruum provocatione vitantur aliquando, & Hippocrates podagra negat affici mulieres, nisi menstrua defecerint.

**DE MEDICAMENTIS,
qua lac vel generant, vel
minuunt.**

CAP. XXIII.

Cum ex sanguine lac generetur, dubium non est, quin ad lactis copiam sanguis augendus sit. Quia verò, licet interdum sanguis copiosior exiit, lac non ob id augetur necessario, siquidem vel talis fuerit sanguis, qui nequeat elaborari, vel lacti generando dicata facultas aut impedita fuerit, aut depravata. Quamvis itaque multas ob causas lac imminuatur, ea tamen propriè lac generare dicuntur, quæ multum & probum sanguinem efficiunt, eumque moderata inveniendi facultate ad mammas deducunt. Calida sunt ergo, tenuiumque partium, quibus lac generatur: ab iis tamen differunt, quæ vel urinam, vel menses movent. Hæc enim vehementer excalfaciunt, cum temperato calore sint, quæ lac augent: sique siccitas menses moventibus est adversa, certè lacti generando est adversissima.

Dignos. **S**APORE dignoscuntur hæc medicamenta, quibus lactis augendi vis inest, vel pingui, vel dulci. Cum enim & lac, & sanguis temperata sint, medicamentis certè vel alimentis augentur, quibus inest natura non absimilis. Aliqua tamen (ut ex modo scriptis patet) in iis, quæ lac augent, animadvertitur acrimonia, quæ ad augendum sanguinem aliàs non requireretur. Ex hisce satis liquere arbitramur, quænam eis inest natura, quibus item rationibus dignoscantur, quæ lac imminuunt.

Lac imminuentia. Cum enim iis contraria sint, quæ lac augent, contrariis etiam notis agnoscentur, ut quæcunque vel exiccando sanguinem absumunt, vel frigiditate, vel alia quavis qualitate deteriorem reddunt, lac quò minus generetur, impediant. Saporibus ergo dignosce-

Atur amaris, acerbis, austerris, & hisce similibus, qui vel caloris, vel frigoris excellum indicant.

CÆTERUM, quando, quibusve rationibus lac generandum sit, non est ut pluribus exponamus, cum talia ex professo in morborum curationibus tractentur. Hoc solum admonuisse suffecerit, si corpus cacochymum fuerit, non prius tentandam esse lactis procreationem, quàm humorum vitia correxeris. Impura namque corpora quæ magis nutrites, eò magis offenduntur, ut Hippocrates notum sit auctoritate. Nec est etiam, ut rationes, quibus lac inhiberi possit, hoc loco persequamur, nec præter institutum longius evagemur.

Uti verò sit horum medicamentorum utilitas, inde satis liquet, quòd moderatus lactis proventus non ad sustentationem solam proficit, sed ipsius quoque lactantis sanitatem tueatur: cumque nimia lactis copia non aspernanda saepe numero symptomata inducat, contrariis hisce medicamentis optime succurritur.

**DE MEDICAMENTIS
semen ipsum spectantibus.**

CAP. XXIV.

Ut lac à sanguine, sic & semen suam ab eodem sumit originem. Sanguis enim propriis & venis & arteriis ad vasa, quæ vocant, seminalia defertur, à quibus eam substantiam & calorem nascitur. Cum igitur eadem sit utriusque materia, tam lacti, tum semini, manifestum certè sit, ut semen augeatur, sanguinem multum nutritibus alimentis esse fovendum. Hoc tamen fortasse fuerit discrimen inter ea, quæ lac, & quæ semen augent, ut illa meliorem succi existant: hæc verò sanguinem reddant magis statulentum. Hanc enim semini facultatem inesse ferunt, ut concalifictum spiritibus pudendum virile distendat. Hæc itaque medicamenta, quibus semen augetur, humida sunt, & calore temperata: substantiam verò magis pinguem & viscosam habeant, quàm quæ lacti generando sunt accommodata. Non his autem solum ad Veneream utimur, sed iis maxime, quibus & semen languidum excitatur, & sopita Venereorum facultas extimulatur. Hæc calidiora sunt, quàm ut semen augeant: minus tamen sicca sunt, quàm ut id absumere possint. Quibus itaque facultas inest utraq, tum ut semen auget, tum ut ipsum reddere possint acrius, optima sunt ad Veneream excitandam medicamenta. Cæterum ut in hisce vis duplex animadvertitur, ita duo sunt in horum contrariis consideranda. Quædam enim suo frigore Veneream cohibent, quædam nimio calore: semen hæc absumunt, illa verò non semen solum languidum, sed ipsas

quoque vires ad exercendam Venerem reddunt ineptiores. Nimia namque frigiditate partes obdurefcunt, & humores veluti congelantur, ut hisce medicamentis non ipse solum feminis motus, sed & ipsa quoque tentigo penitus inhibeatur. Plura de his & aliis, quæ ad semen spectant, dici possent. Quot enim sunt hominum, totidem quoque sunt feminis intemperies, quæ non uno certe modo corrigantur: sed de his aliis. Hic ea solum exequi volumus, quæ ad Venerem vel excitandam, vel inhibendam, vires habent præ cæteris aperitissimas: nam quæ nimis fluxile semen incrassant, ex accidenti, non propria facultate ad Veneris usum valere dicuntur.

Dignitas. Quæ semen augent, calida sunt: & humida: quo fit, ut eisdem semine dignoscantur, quibus ea, quorum usum lac augeri diximus, nisi quod pinguis magis sint & viscosa, quæ semen generant. non hic enim æque sanguinis probitas, ut in lacte procreando, desideratur. Quæ verò semen stimulant, satis ipsa dignoscuntur acredine. Contrariis ut natura inest contraria, contrariis ita novis agnosci possunt: frigida quidem saporibus frigidis, & calida caloris excessum indicantibus.

Tempus. De tempore, quo vel augendum sit semen, vel suppressendum, nihil est quod annotari posse videatur: id siquidem pro cuiusque libito, vel occasione commoda fieri potest. Quod tamen de lacte supra scripsimus, idem hoc quoque loco scribi posset, ut nimirum si quæ vel in sanguine, vel in interno corpore sint vitia, corrigantur prius, quam augendo semini detur opera. Prius etiam augendum semen est, quam irritetur. Acris namque semen immittunt: quo fit, ut paulo ante Veneris usum conveniant. tum enim & semen suo calore diffundunt, & partes Veneras ad expulsiorem extimulant: aliàs assiduo eorum usu disperditur semen potius, quam colligatur.

Utendi ratio. Cæterum hoc quoque fuerit observandum, non eadem omnibus convenire medicamenta. Quibus enim pituita repletum corpus est, us protantibus magis, quam multum nutritiibus alimentis, Venus excitatur. Pro variis itaque temperamentorum generibus, varia quoque est hisce medicamentis utendi ratio, de qua non est ut pluribus hoc loco disseramus.

Ufus. Quanta denique, & quam necessaria sit horum medicamentorum utilitas, notius est, quam ut demonstrari debeat. Ecquid enim lacte semen fuerit ignobilis, si generis humani procreatio non minus celebranda est ejusdem conservatione? Notum est præterea, sine lacte, hecè difficiliter, infantes nutrirî posse, cum sine semine species humana propagari nequeat. Sed vereor, ne plures ipsa voluptas ad Venerem alliciat, quam proliis desiderium. Quos autem preter ab usu Veneris ar-

ret, majus ab hisce contrariis percipient emolumentum, etsi jejuno magis & philosophiæ studiis, quam refrigerantium usu, vel semen abstinentium libido cohibetur.

DE MEDICAMENTIS dolorem sedantibus.

CAP. XXV.

HAUD equidem dubium est, quin eadem, quæ morbum facit, causa dolorem excitet, ut quæ morbos curant, dolores etiam sedare dicantur. Veruntamen ea proprie anodyna vel pægorica censeri debent, quæ dolorem maxime spectant, eumque mitigant, & causâ & morbo remanentibus. Hæc certe calore temperata sunt, & tenuis essentia, vel non ulqueadeo calida, ut intemperiem inducere, vel multum adaugere possunt. Cum enim non frigidis solum, sed calidis etiam affectibus competere debeant, nec calore, nec frigore multum à temperatis absunt. Calore tamen aliquantum exuperant, ea siquidem ratione dolorem leniunt, qua cutim laxant, ejusque poros aperiant, & materiam, quæ dolorem infert, quodammodo discutiunt: qui certe sunt moderati caloris effectus. Licet autem calida sint hæc medicamenta, refrigerant tamen etiam, discussa nimirum fuligine, quæ dolorem inferens, ipsam quoque calorem auget: quo fit, ut affectibus etiam à calida causa conveniant. Horum autem natura satis jam exposta est: cum de laxantibus & rarefacientibus medicamentis ageremus.

Cæterum quæ dolorem sedant, non demulcendo partes, sed obstupefaciendo narcotica, vel *versatiles* dici, non autem anodyna censeri debent: nquidem non dolorem vel tollunt, vel mitigant, sed vel partibus stuporem inducunt, vel somnum concubantiam sensum eis suffragantur, ut dolor quantuscumque sit, eas velut emortuas nequaquam afficiat. Hæc supra diximus intense frigida esse, ut natura eis sit ab anodynis diversissima. Dolorem demulcimus eo maxime tempore, quo periculus *Tempus utendi.* minatur: sit enim sæpenumero, ut neglecta morbi causa, ei quod magis urget, insistamus, ne vel dolore morbus ingravescat, vel alia subsequantur symptomata, quæ sint ipsomet etiam morbo graviora. Is autem utendi *Modus utendi.* modus est, ut lenitibus adstringentia nonnunquam adiciantur, siquidem merus sic, ne fluxio nimis ad partem affectam attrahatur. Addi possunt etiam interdum ea, quæ morbi causam impugnant, ut utrique intentioni simul satisfiat. Ad eundem modum cætera quoque observare licebit, quæ cum dolore incidunt, amovenda. Anodynis forma convenit liquida, siquidem dolor in cute sit: si in profundior existat, tanto solidior esse debebit, ne prius medicamentum discutiat, quam ejus vis ad

vis ad partem affectam devenit. Ex hisce, quis anodynorum sit usus, satis utique constat, ut tanta sit eorum utilitas, quanta sunt nimii doloris incommoda.

DE MEDICAMENTIS
carnem generantibus.

CAP. XXVI.

MULTA sunt in ulcerum & vulnerum curatione diligenter observanda, quæ subinde incurunt, & Medici conatus impediunt, quò minus vel citò, vel faciliè partes à se invicem separatas conjungere, & ad naturale statum reducere possit. Talia sunt, sanguinis influxus, inflammatio, durities, dolor, & alia, de quibus satis superque supra egimus. Id unum hoc loco tractandum vestat, antequàm partes secretæ jungantur, ut si quæ sit in ulceribus, aut vulneribus cavitas, carne impleatur. Hujuscemodi medicamenta sarcotica nominant. Hoc opus naturæ quidem est, medicamentis tamen adjuvatur, quæ sanguinem ita præparant, ut eò faciliùs in carnem verti possit. Sunt ergo sarcotica, non ea quidem medicamenta, quæ vel probum generant sanguinem, vel affectæ partis intemperiem corrigunt, sed quæ in ipsa carnis generatione sanguinem & ulcus ipsum à corruptione tuerunt. Cùm igitur natura, dum carnem generat, duo producat excrementorum genera, serosos nimirum humores, (quos ichores vocant), purulentasque sordes, ea certè remedia, quæ has extergent, & illos absumunt exiccando, carnem generare dicunt, utpote quorum ope natura hoc munus exequitur. Utramque facultatem supra satis exposuimus, ut sarcoticorum natura nobis jam non sit discutienda copiosius. Hoc intellexisse sufficere, hisce medicamentis tantam non inesse vim exiccandi, ut præter saniem ipsum etiam sanguinem absumant, nec tantam extergendi facultatem, ut cum sordibus tenellam quoque carnem exedant. Non ergo primum ordinem transcendent, nisi fortè durissima sit & sicillima pars, quæ vulnerata est, & ulcus humidissimum. Hac enim ratione vehementiùs & tergentia, & siccantia competerent, ut modò clarum fiet.

Tempus utendi. SARCOTICIS utimur in ulceribus, aut vulneribus, quæ ob sui cavitatem, absumptam nimirum carnem, jungi & conglutinari nequeunt. Tum autem eis utimur, ubi vel intemperies, vel dolor, vel alia si quæ fuerint symptomata, removerimus. Hic enim eadem ratio est, quæ reficiendis corporibus; quæ si fuerint impura, ex Hippocratis sententia, tantum lædes, quantum nutriveris. Sarcoticorum tam varia est & multiplex differentia, quò complex est partium vulneratarum. Caro siquidem ei similissima substitui debet, quæ absumpta est: ut si mollis & tenella fuerit, leviter extergentia & exiccantia sat esse possunt:

si paulò durior, mediocria: quòd si durissima fuerit, vehementer exiccantibus utemur, non enim idem est omnibus sarcoticum, ut pluribus ostendit Galenus libro 3. methodi medendi.

Denique sarcoticorum usus evidentior est, quàm ut amplius demonstrari debeat: siquidem cavum ulcus coire nequit, nisi carne prius impleatur.

DE GLUTINANTIBUS
medicamentis.

CAP. XXVII.

HÆC vera est ulceris curatio, ut ejus oræ coalescant. hac enim ratione ulcus dicitur, quæ soluta est continuitas. Quæ verò hæcenus exposuimus, ulcerum symptomata sunt. Non hic autem glutinantia vocantur ea, quæ substantia tenaci & viscosa partes continent, ne dissilant, nec quæ constringunt easdem, quòd vinculis exequimur, aut futuris: sed quæ partes adductas exiccando & adstringendo ita copulant, ut per se non externo aliquò possint continerentur. Hic scilicet exiccatione opus est, & majori quidem, quàm si caro gignenda sit, ut non id solum, quòd influit, sed quòd in ipsa carne consistit liquidius, absumatur. Dissluit enim caro liquidior potius, quàm cohereat. Cæterum ad partes conglutinandas id quoque vel maximè fuerit observandum, ut substantia medicamentis adstringentibus cogatur, non autem vel incidentibus leparetur, vel absumatur exedentibus: cujus etiam ratione glutinantia differunt à sarcoticis. Hæc enim præter exiccandi vim sordes etiam extergent, nihil utique adstrictionis possidentia, ne sic compingatur, quòd tertione fuerit amovendum.

Quæ verò ratione glutinantia dignosci possint, non est ut multis ostendamus, cùm id ex his satis constet, quæ de adstringentibus & exiccantibus supra scripsimus.

Tempus etiam, quo glutinari debeat ulcus, ex ipsa ulceris conditione colligi facile potest: si nimirum, quòd sordidum erat, prius expurgatum: quòd cavum, carne repletum fuerit, aliaque sublata sint symptomata, quæ prohibebant, quò minus ulcera vel possent, vel etiam deberent conglutinari. Fit enim sæpe numero, ut aperta serventur ulcera, quæ luate natura facile coalescerent: idque tum ob alias causas, tum ut pur, alia ve sordes, quæ in profundo delitebant, expurgentur. Ad vulnera glutinanda fasciis utimur, futura, vel vinculis: de quibus cùm ad medicamenta non referantur, hoc loco nobis agendum non est. Hic autem eorum, quæ verè glutinantia dicuntur, modus esto, ne nimis adstringendo in tenella parte dolorem excites, qui vel defluxionem, vel alia moveat symptomata.

GLUTINANTIUM usus satis ex hisce patet.

ter evidenter. Cum enim hoc sine cætera peragantur, (de quibus hæcenus) ut soluta continuitas in integritate restituatur, tantò certe potior est glutinantium utilitas, cum ad hunc scopum reliqua dirigantur.

DE MEDICAMENTIS
cicatricem inducentibus.

CAP. XXIX.

ULTIMUM hoc est in ulceris curatione, ut vel cute, vel quod cutem referat, obducatur: ne vel tenella caro rursus dilabitur, vel externis injuriis perpetuo pateat, tum ad decorem pristinum quodammodo recuperandum. Epulotica vocantur hoc generis medicamenta, quæ vulneribus cicatricem inducunt. Licet autem ea quoque nonnullis epulotica videantur, quæ carnem excrecentem absumunt, quòd his interdum opus sit, ut cicatrix inducatur: propriè tamen hoc eis nomen nequaquam competit. Non enim exedenda, sed induranda caro est, ut cicatricem inferas. Quòd si contingat, ut carnis aliquid auferendum sit, non hoc ipso certè cicatrix efficitur, sed caro solum præparatur, ut in commodam post cicatricem indurari possit. Sunt igitur epulotica verè, quibus caro (quantum equidem fieri potest) amissæ cuti quàm simillima redditur: quod exiccantibus consequimur, & adstringentibus. Esti vero glutinantia & adstringunt, & exiccant, in eo tamen ab epuloticis differunt, quòd hæc utraque vi superant, ut non id solum, quod infuit, & in carne superest excrementitium, absumant, sed ipsius quoque carnis humorem, qui nec supervacuus est, nec à natura carnis alienus. Cum enim cutis velut indurata caro sit, ut cicatricem efficias, (quæ cutis vices agit) tantum exiccanda caro fuerit, ut tantum à carnis substantia recedat, quò magis ad cutis naturam accesserit.

Dignitio. CÆTERUM quòd secundum magis & minus solum à glutinantibus epuloticis differant, non est ut horum naturam, quæque ratione dignosci possint, curiosius expitemur, cumposito discrimine satis hæc ab illis agnoscantur.

Tempus notandi. EPULOTICIS utimur, cum ulcus penè (nondum tamen omninò) carne repletum fuerit: quod certè non usque adeò videtur esse rationi consentaneum. Hoc enim modo cava cicatrix redderetur, cum adstrictione caro in seipsam contrahatur, & exiccantibus immineatur, ut præstet procul dubio vulnus paulò plenius esse, quàm tantò magis vacuum. Sed alia est hujusce ratio: miora siquidem epulotica simul & carnem generant, & cicatricem inducunt, ut cum primò talibus utamur, & vulnus adæquare possimus, & cicatricem obducere. Contingunt etiam plurima, quæ vim epuloticorum impediunt, ut

A vulnere cicatricem admittere non possint. Dysepulota vocantur Medicis hæc ulcera, quæ cicatrice non prius obduci possunt, quàm ejus malitiæ causas amoveris. Cæterum non fert instituti nostri ratio, ut hæc symptomata copiosius expendamus. Hoc saltem in genere dictum sufficiat, quod supra quoque in sarcoticorum expositione tractavimus, ea prius, quæ causarum rationem habent, amovenda esse, quàm ultimum curationis scopum aggrediamur. Cum itaque cicatrix inducenda esse videbitur, & affecta pars, & subiecta caro diligenter observabuntur, ut epuloticorum modus investigari possit. Non eadè enim competunt omnibus, sed colligunt aliqua tenellam carnem aliquibus, quæ cicatricem alius inducerent. Hæc nimirum est cicatricis inducendæ ratio, ut epulotica vel acris exasperentur, vel temperentur emollientibus, pro varia vulnere conditione: quamvis ex propria rei natura nec acris, nec humectantia inducendæ cicatrici competant, ne, quod indurandum est, emolliatur, aut defluxio ad partem indurandam proritetur. *Ullendi va.* *Ullus.* autem & utilitas epuloticorum ex supra scriptis facile colligi potest, ut pluribus exponenda non sit.

DE MEDICAMENTIS
venena arcentibus.

CAP. XXIX.

ALEXITERIA, vel Alexipharmaca dicuntur hæc medicamenta, quibus ad evincendum venenum utimur. Est autem duplex venenorum genus: alia namque manifesta qualitate mortem inferunt, alia verò tota sui substantia, vi nimirum occulta, necant: hæc tantilla portione lechifera sunt, cum illa non nisi quantitate majori, venena censeri debeant. Non licet equidem de occultis medicamentorum viribus nobis agendum est: cum tamen alexipharmaca non solum ea dicantur, quæ occulta facultate venenorum vires infringunt, sed quæ manifestis etiam qualitatibus id ipsum præstant, de his aliquid in præsentiarum agemus: illa suo quoque loco discutientur. Quæcumque venena manifestis oppugnant rationibus, triplici differentia comprehenduntur. Aut enim naturam corroborant, ut venena facilius edomare possit: aut venenorum vires contraria qualitate dejiciunt: aut venena fortis violenter extrudunt. Naturam maximè reficiunt alimenta, de quibus alia. Medicamenta verò, quæ naturæ vires subministrant, vel certæ cuidam corporis parti succurrunt, vel universis: sit enim sæpenuerò, ut venena partem aliquam præ cæteris infestent. Si quid igitur vel ventriculæ, vel hepatis, vel cerebri, aliamve corporis partem veneno debilitatam corroborer, ea ratione venenis obfisterent censetur, quæ partis ejus naturam fovet atque

atque tuetur. De his autem infra tractabitur, ubi medicamenta certis destinata partibus discutientur. Quæ verò vel corroborant, vel spiritus rescipiunt, omnibus corporis partibus opem ferunt. Corde siquidem affecto, vel ejusdem spiritibus, cæteræ corporis partes colabuntur.

PORRO cum venena vel primis, vel secundis qualitatibus suas in corpora vires exerant, contrariis quoque facultatibus possent, quæ his opponuntur alexipharmaca. Venenis enim, quæ refrigerando necant, calefacientia competunt: sin aliqua corrodendo noceant, medicamentis utimur, quæ leniant, & veneni temperent acrimoniam. Quæ verò vel indurata, vel in grumos redacta, vel coagulata periculum minantur, medicamenta postulant incidentia. Idem de reliquis esto iudicium. Quoniam autem id omnibus inest, ut non in aliqua parte morentur, sed hinc inde profiliant, dum cor vitæ fontem oppresserint, ideò inventa est à quibusdam alia facultas, qua veneni motus inhibetur: terrena nimirum & emplastica: judicant enim, si venenum in hæc medicamenta incidit, ceu visco implexum expediri non posse. Statuunt etiam viam & meatus hæc medicamentis intercipi, quò minus venena libere possint evagari, qua ratione cretam terræ lemniæ vices subire posse Rondsletius existimavit. Rationes ecce non injucundas: utinam verò tam sint utiles, quam id ipsam præ se ferunt: exiguis certe sumptibus plurimorum salutem conferunt. Tutissimum autem est ac præstantissimum inter omnia remedium, si venenum quam citissimè foras expellatur. Id ergo vel vomitu, vel alvi dejectione, vel sudoribus exequemur.

CÆTERUM quo tempore sit alexipharmacis utendum, satis ipsa docet necessitas. Non enim moram fert immoens mortis periculum. Quòd si cum turget materia, libitò sit evacuanda, non dat certe venenum indicias, ut concoquit, vel ad expurgationem preparari possint humores: quibus magna venenorum qualitas inheret. Non ergo differendus est usus alexipharmacorum: quin ex tempore venena, quibus licet rationibus extirpemus. Cum id tamen multis fiat (uti modò diximus) remedium generibus, non est certe in re tam ardua temerè quibusvis utendū: quin remedium naturam diligenter expendamus, ut quæ prius, & quæ posterius adhibenda sint, intelligamus. Hic autem est ordo remedium, ut omnium primò vomitum provoces. post vel injectis, vel assumptis intestina expurgentur, tandem è corpore sudoribus veneni, quòd reliquum fuerit, extrudatur.

UTENDI ratio. Est tamen non eadem in omnibus utendi ratio, cum nec vomitus perpetuò competat, nec purgationes vel sudorem ferre quivis possit. In his itaque prudenter pro-

cedendum est, ut observata corporis affecti venenique natura & motu, quæ convenientibus item abstinendum sit, edoceamur. Id autem commune est omnibus, quæ sunt ingesta venenis, ut subito vomitoris evacuentur: quæ verò jam sanguinem & spiritus infecerunt, sudoribus extrudantur. Quòd si plethoricum fuerit corpus, sanguinis missio: sin cacochymum extiterit, tantumque temporis res ipsa concesserit, totius purgatio præmitti poterit. Est etiam & corroborantium & alterantium habenda ratio, ut & natura sit ad expellendum robustior, & venenum contrariis quadamtenus evictum facilius ejiciatur. Hæc in genere dicta sufficiant: cætera, quæ particulatim convenire videbuntur, usus edocebit. Denique cum præsentissimum venena minentur interitum, maxima proculdubio est alexipharmacorum utilitas, quæ pluribus illustranda non est, cum sit ipsa per se notissima.

Ufus & utilitas.

DE MEDICAMENTIS ornatui destinatis.

CAP. XXX.

KOSMHTIKA nominantur ea, quibus corpori decor & formæ dignitas conciliatur. Licet autem hæc nec præsens sanitas conservetur, nec amissa restituatur: cum tamen ornatu multi non minus atque sanitatem ipsam affectent, quotum desiderio satisfieri decet: non est hoc alienum à Medici officio, si suam hæc in re postulantis opem impertiat, ut eis recto medicamentorum usu decorem magis gratum inducat. Itaque convenient hæc medicamenta universæ corporis cuti: quòd ornatu ubivis sit acceptissimus, maxime tamen eis adaptantur partibus, quæ patent, & oculis adspiciuntur objectæ sunt: qualis est tora facies, barba, capilli, dentes & manus. Facies autem (ut hinc exordiamur) multis conspurcatur vitis, quibus cosmeticis succurrimus. Aut enim sordibus, maculis, & alieno colore defordatur, aut erumpunt tubercula, vel rugis contrahitur, aut cicatricibus: aut in nimium tumorem exuberat. Capilli (sub quibus etiam barba comprehendi potest) vel desluunt, vel non nascuntur, vel colore præditi sunt non factis elegantibus. Nonnullis etiam minus placent qui sunt erectiores, ut crispis reddi velint. Manibus eadem fere, quæ faciei contingunt. Dentes verò vel vacillant, vel decidunt, vel fordibus & fædo colore conspurcantur: tot enim maxime vitis hæc partes instantur, ut totidem quoque statui possint medicamentorum ornatu comparando destinatorum differentiarum. Sordes itaque seu manibus, seu faciei, seu dentibus adhæreant, medicamentis expurgantur abstergentibus, de quibus supra hoc libro egimus. Hisdem quoque remediis, aut

mediocriter adstringentibus impetigines & maculae delentur.

RUBOR autem faciei pro variis ejus causis varia sortitur remedia. Nam si calidior sit sanguis, refrigerantibus temperatur: si concitator existat, à facie repellitur adstringentibus: si crassior, & cuti sit impactus, extenuantibus discutitur. Cùm externa verò cutis superficies solum rubore inficitur, macularum instar tergentibus curatur. Ut plurimum tamen probata Practicorum experimenta, remediis hisce constant simul junctis, successu fortasse magis felici, quam ratione sit evidens. Sunt, qui pallido faciei colore magis delectentur: alii roseum, qui mixtam rubori referat albedinem, ceteris anteponunt. Duobus id verò maxime modis exequimur, nam vel intrinsecus remedia, vel extrinsecus adhibentur: intrinsecis temperies immutatur, qui modus omnium est commodissimus, utpote quo firmus faciei color inducatur, & universo quoque corpori, cum vel ipso nomine topica suam prodant fallaciam. Fuci nempe vocantur, quòd colorem gratum ementiantur, qui tamen vel levi sudore disperdatur. Itaque cùm in facie corporum temperamenta maxime conspiciantur, sanguinis scaturiginem odoriri cõvenit, ut firmum in facie colorem nanciscaris. Palescunt autem cholericis: nigriores existunt, in quibus melancholia redundat: sanguine rubescimus, & corpus pituita sit albidus. Verùm hæc medicamenta propriè cosmetica, seu comptoria non nominantur, quo fit, ut nec sint nobis hoc in loco discutienda copiosius, cùm ad artem curandæ morbos referantur. sunt enim temperamenta sanitatis causæ, velut intemperies morbos inferunt.

DE facie multa sunt à Practicis exposita, quorum tamen generalis ratio constitui non possit: sunt enim talia, quæ vel stultos eludere possint, vel si certos polliceantur effectus, occultis id viribus præsentent potius, quam qualitatibus manifestis. Interdum tamen ex iis conspiciuntur, quæ non sunt consistentiæ crassioris & firmitis adherent, actu etiam vel simplici, vel mixtis prædita coloribus, pro vario cujusvis arbitrio.

MULTÆ sunt pustularum differentia: quæ cùm inter morbos recensentur, de iis non est ut hoc loco quicquam agamus, veluti neque vulnerum, quibus facies etiam sæpè lædatur, curationem assumimus.

RUGÆ ferè laxantibus, lenientibus, & emollientibus, ad æquum cutis lævorem reducimus.

CICATRICES manifestis etiam medicamentis dealbantur. Cùm enim & ob sanguinis influxum, & quòd eum facile tenella cutis excipiat, haud absurda ratione medicamentis ista corriguntur, quæ vehementer &

A siccant & adstringant, utpote quæ sanguinem repellant, & cutem reddant crassiorem. Quoniam ergo suapte natura cutis est albidior, certè cicatrices, quò magis indurefcunt, eo quoque redduntur albiores, cùm siccitate cutis naturam assequantur.

NIMIA faciei crassities rarefacientibus, aut etiam exedentibus corrigitur, quæ tamen recta ratione pro patientis natura temperantur.

CAPILLORUM varius quoque decor est. Licet autem capillorum defluxus inter morbos plerisque Practicorum numeretur: cùm tamen pili magis ad ornatum, quam ad necessitatem hominibus à natura tributi sint, haud absurdum fuerit, si quæ ad generandos, aut conservandos pilos, aut etiam extirpandos extrinsecus adhibentur, inter cosmetica retulerimus. Quæ ad corrigendam humorum pravitatem, quæ pili corrumpuntur & decidunt, intrinsecus assumuntur, comptoria quidem non sunt, cùm ad tollendas morborum causas (ut dictum prius est) exhibeantur.

Topica tamen, quibus pilos aut tuemus, aut producimus, nec morbos, nec morborum causas oppugnant. Pilos itaque generamus medicamentis, quæ levi caliditate probum attrahunt alimentum, idque moderata retinent adstrictione. Conervant etiam isdem fere, quibus producuntur. Pilos autem extirpamus medicamentis validè tergentibus & exedentibus. Philothra Græcis vocantur hæc medicamenta. Pili verò variè pro cujusvis libito tinguntur medicamentis, quæ magis experientia, quam ratione innotescent: siquidem colorum cause manifestis qualitatibus (ut supra docuimus) describi nequeunt. Medicamenta quoque, quibus crispi redduntur capilli, non ita rationi patent, nisi fortè vehementer sicca & adstringentia esse oporteat, ut & humoris inopia, & adstrictione pili contrahantur.

MANNUS (ut paulò antè diximus) isdem fere, quibus facies, vitis infestantur. Hoc tamen in iis sæpè desideratur, in facie non ita requisitum, ut teneræ mollesque fiant, quod medicamentis exequimur emollientibus.

DENTES & tergentibus expurgantur, & confirmantur adstringentibus, in quibus id unice cavendum, ne denigrandi vim habeant, quæ rebus vehementer adstringentibus maxime familiaris existit.

FURFURIBUS sæpenumerò caput universum infestatur, quod vitium discutientibus corrigitur, & abstergentibus.

HÆ sunt maxime species medicamentorum, quibus ad ornatum utimur, in quorum usu hæc diligenter observari debent, an videlicet vitia, quibus occurrere constituimus, humorum totius corporis pravitatem, aut malam viscerum constitutionem sequantur. Nam nisi hæc mali scaturigo prius expurgetur, topicis parùm profeceris. Hæc itaque genera-

Utendis
cautis.

lib

lis esto regula, ne vehementioribus caput aggre-
dieris, corpore non prius ad id preparato.
Consultum quoque fuerit, ut medicamenta,
quibus uti voles, si forte suspecta sint, in ali-
qua corporis parte prius probentur, atque adeo
tutior sit eorum usus in tenella faciei cute.
In facie admovendis id etiam observabitur,
ut facies tergenti liquore abluatur, ne forsitan
ob sordes aut pinguedinem facie non adha-
reant. Denique cum capilli vel generantur, vel
conservantur, duo maxime considerari debent,
ut *cutis* rarietas contrahatur, & alimen-
tum sufficiens pilis suppeditetur, quæ prius
etiam admonimus. Ea vero ratione miscen-
tur attrahentibus adstringentia, ut si minus
desit alimenti, raritas autem major existat, ab
adstringentibus vincantur attrahentia: sin ve-
ro contingat contrarium, potior sit attrahen-
tium ratio, quam adstringentium. Hæc & hisce
similia diligenter observanda sunt, ut res probe
succeedat.

DE OCCULTIS MEDI-
camentorum viribus.

CAP. XXXI.

IACTENUS, qua fieri potuit brevita-
te, medicamentorum facultates exposui-
mus, quæ manifestis patent qualitatibus,
certisque confirmari possunt rationibus. Re-
stat, ut de his aliquid etiam agamus, quæ
nec manifesta qualitate produntur, nec ra-
tionibus investigari possunt. Occultas itaque
medicamentorum vires appellarunt Medici,
non quod simpliciter occultæ sint: hæc enim
ratione nihil adferret auxilium, sed quod (ut
modo dictum est) nec sensu, tactili nimirum
qualitate, nec rationis discursu cognoscantur.
Noti certe sunt horum medicamentorum
effectus, etsi quo modo tale quid præstent,
ignoratur. Sunt tamen, qui medicamenta ne-
gent præter rationem quicquam operari. Cum
enim naturaliter agant, medis ad id à natu-
ra destinatis utuntur. Etsi verò non adeo ma-
nifestæ sunt omnium operationes, ut facile
ab omnibus intelligantur, non ob id tamen
præter rationem talia fieri iudicandum est,
cum si diligentius exquiras, horum effectuum
aliqua ratio possit investigari, quod celebra-
rimus ætatis nostræ Philosophus Thomas
Erastus gravissimis confirmavit argumentis.
Haud equidem dubium est, quin plurima la-
teant hominum ignavia potius, quam quod
ipsa per se talia sint, quæ rationibus exquiri
non possint. Nec id tamen propterea veritati
videtur esse consentaneum, nihil quicquam
operari posse, quin id ipsum manifestis exe-
quatur qualitatibus. Certum enim est, omni-
bus penè rebus substantiæ inesse, quæ li-
gèt ex elementorum mixtione nata sit, ab
ipsis tamen elementis, & eorum qualitatibus

A maxime discrepet, ut nec eadem natura sit
omnibus, quæ sunt aqua lance temperata.
Sic sane, detur & hoc, nihil quicquam effice-
re naturaliter, quin id medianibus procedat
qualitatibus: non tamen id omne qualitatium
est, quod res ipsa qualitatibus operatur. Si-
mul enim & id, quod ipsius est temperiei, &
quod substantiæ est, contribuitur. An non ea-
rondem qualitatium miscellio natura res e-
nam diversissimas procreat, & temperamen-
torum certe sunt species, cum infinite pro-
pemodum sint rerum substantiæ? Pluribus
hoc ipsum demonstrari posset, non id tamen
fert instituti nostri ratio, ut negotium hoc sub-
tili disputatione distrahamus. Hoc saltem me-
dia insistentes via pro confesso tueamur, etsi
plurima sunt ex eis, quæ inter occulta nume-
rantur, quorum ex qualitatibus manifestæ
rationes reddi possint: fieri tamen etiam plu-
rima, quæ rerum essentis, non autem qualita-
tibus adscribi debeant. Distingueda certe est
rei proprietas ab eius temperamento: quod
si nequaquam allequentur, qui quorumlibet
effectuum causas à manifestis sumunt quali-
tatibus. Sed mirum fortasse quibusdam vide-
bitur, quomodo hæc innotescant, si nulla qua-
litate prodantur. Nihil absurdi proferimus:
experientia namque plurimorum est inven-
tæ, quæ nulla rationum subtilitate quisquam
explicari potuisset. Cum itaque solertes Medi-
ci ratione rerum naturas, & observatione
medicamentorum vires exquirere, invene-
runt plurima, quæ potius admirarentur, quam
ut eorum causas acie studio, & labore fortas-
sis etiam inutili disquirerent. Quoniam verò
multi pro secretis multa venditant, quæ nihil
minus existunt, Medicos certe veritatem in
hisce scrutari decet, ut & certior sit eorum u-
sus, & hosce iactatores gravitate philosophica
pessudent.

Eo quoque videtur magis esse consultum,
ut his prius utamur, quorum vires veterum au-
thoritate, sensibus etiam ipsis, & rationis dis-
cursu notissimæ sunt, antequam ad ea levi-
ter excurramus, quæ præter rationem viros
pollicentur effectus. Excusari namque Medi-
cus merito poterit, ubi res minime successerit,
si quod recta ratio, & ars ipsa postulat, egerit:
aliàs temeritatis actionem nequaquam effu-
gerit. Cæterum si res desperata sit, nec mor-
bus usitata curandi ratione profligari possit,
ubi quod ex officio faciendum erat, egeris, ea
tentare vel experiri licebit, quæ tibi præ cæ-
teris videbuntur esse certissima. Cavendum
porro est, ne his utamur, quæ cum viribus oc-
cultis salutem polliceantur, manifestis tamen
facultatibus exitum minantur. Præstat enim
non juvisse, quam ut ægros in præsentissimum
vitæ discrimen impellas.

Namque verò si medicamenti hisce fuerit
utendum, methodus ob id aspernabitur, quod
video scilicet monoculos ætatis nostræ

Ocultorum
inventio.

Ocultorum
examen.

Utendi
tempus.

cyclopes, qui ut novam medendi rationem, suasque nugae extolant, in Galenum ejusque doctrinam debacchantur impudentissime. Non equidem negavero, quin medicamenta prodant, quae vires habent ad morbos profigandos eximias: cum verò rectam iis utendi rationem negligant, imitandi certe non sunt, sed si secretis utendum sit, bene utendum est. Hæc autem optima est utendi ratio, ut nec communia medicamenta despicias, nec satis utique confirmatam veterum medendi rationem. Si quis igitur hisce medicamentis & prudenter, & methodice fuerit usus, dubium non est, quin admiranda sepe sit expetiturus, quæ manifeste medicamentorum vires nequaquam præstiterint. Ad eos tamen magis morbos usurpari possunt, quorum occulta est, & ab humorum pravitate diversa malignitas.

Usus, & utilitas.

DE MEDICAMENTIS,
certis quibusdam corporis partibus addictis.

CAP. XXXI.

EADÉM & in hisce medicamentis inter doctos agitatur controversia. Cum enim aliqui specificas (ut vocant) medicamentorum vires negaverint, hoc etiam admittere noluerunt, medicamenta quædam certis quibusdam corporis partibus vel competere, vel adversari peculiariter. nam quæ caput roborant, eadem cæteris quoque visceribus auxiliantur: nec quicquam est, quod vel rensibus, vel cordi negotium facessat, quin id ipsum lædat, quascunque partes offenderit. Verum utraque parte peccatur. Nec enim vera est eorum sententia, qui nihil in hisce præter occultam substantiæ proprietatem admittunt: nec eos penitus approbare licet, qui nulla censent medicamenta partibus ullis peculiariter addicta esse. Licet enim (quod ajunt) nihil ulli parti tantum vel obset, vel conveniat, quin id ipsum cæteras quoque vel juvet, vel offendat, nihilominus tamen fieri potest, ut quod omnibus competit partibus, alicui sit magis familiare: vel vicissim, quod omnibus nocet, alicui magis & propriè quidem noceat. Sunt enim corporis humani partes ita constitutæ, ut & in multis conveniant, & propriis etiam substantiis discrepent. Licet itaque partibus aliquid conducatur omnibus, qua nimirum eis est ratione quodammodo simile: quid obstat, quin propria substantiæ differentia vel hepar primario juvet, vel aliam quamvis partem? Nocentium idem quoque judicium esto. Rerum enim sympathias, & antipathias à natura tollere non possumus, quarum certè nemo rationem ab ipsis qualitibus exposuerit: conetur modò, qui volet, licebit, palmamque feret, si quid fuerit assequutus. Età verò negari non potest, quin hæc

A medicamenta (quæ Medici certis quibusdam partibus adscripserunt) proprietate quadam occulta juvent, nequaquam tamen ob id omnis rationum discursus excluditur: siquidem ab ipsius partis & medicamentorum natura quædam potest ostendi ratio similitudinis, ut paulò post clarum faciemus.

Quis verò sit horum medicamentorum usus & utilitas, facile collegerit, quisquis intellet ea merito prodelle magis, quæ non qualitatibus solum, sed tota sua substantia juvant. Hæc sint in genere dicta: quæ verò in singulis observanda fuerint, sequentibus capitalis exponetur.

Usus.

DE MEDICAMENTIS,
quæ vocant cephalica.

CAP. XXXII.

CAPITIS nomine totam ejus compagem intelligimus à summo apice ad ipsas utque clavículas, quibus suprema corporis pars à pectore sejungitur. Ea tamen propriè cephalica dicuntur, quæ cerebri vitis accommodantur: siquidem quæ vel oculis competunt, vel auribus aliisque, ad capitis molem pertinentibus, suas habent ab ipsis partibus denominationes. Capitis, ut & aliarum partium medicamenta duabus Medici classibus distinxerunt: alia namque calida vocantur, alia frigida: quo certè discrimine patet, hæc ipsa non sola substantiarum similitudine, sed manifestis etiam qualitatibus cuique parti competere. Non enim caloris, aut frigoris occultæ sunt facultates, & quæ tota sui substantia juvant, semper omnibusque conveniunt. Cæterum ut cephalica dignoscantur, cerebri natura, & affectus maxime proprii sunt describendi. Cerebrum itaque cum & rationis sedes sit, sensuumque principium, & nervorum origo, natura temperatum est: quo vis enim excessu cæteris partibus magis afficitur, siquidem si calidius existat, subito sensus & ratio commoventur: sin verò sit frigidius, idem languent & obtusefcunt, ut reliqua taceam symptomata, quæ subinde caput invadunt, si cerebrum à sua recedat temperie. Hoc etiam cerebro peculiare est, ut odoribus, sonis & coloribus vel delectetur, vel offendatur, cum reliquæ partes hisce sensibus destituantur. Uterum tamen excipiunt aliqui, utpote qui manifesto motu fortida refugiat, amplectatur autem suavolentia: verum hæc de re suo loco tractabitur.

Censebuntur ergo cephalica, non ea solum, quæ gratis odoribus cerebrum recreant, sed quæ vel suavi concentu vel jucundis variarum rerum picturis oblectant audientes, aut insipientes. Hoc tamen in hisce discrimen observari potest, odores cerebrum afficere innata magis olfaciendi facultate, quam discernendi iudicio, cum nec Musicis, nec aspectu quisquam oblectetur, quin ab harmonia dissonantiam, & ab eis quæ pulchra sunt, deformia discernere

mere

nere possit, ea procul dubio ratione, quod odoratus hisce sensibus, visu nimirum & auditu, magis terrenus existat. Hæc grata disputatione, jucundis item objectionibus copiose discuti possent, nisi servanda brevitatis hoc ipsum prohiberet.

QUAMVIS autem & Musica cerebrum & picturis reficiatur, non tamen hæc inter cephalica numerantur, quod medicamenta non sint. Ex ipsius autem cerebri affectibus cephalica etiam dignosci possunt. Quoniam itaque cerebrum (utpote quod reliquis visceribus minus natura calidum existat) pituita plerumque repletur, ob id ea maxime cephalicis annumerantur, quæ præter occultam, qua cerebrum roborant, facultatem, excalescunt, tergent, incidunt, & exiccant. Cerebri verò situm si consideres, cum in suprema corporis parte sedem habeat, calidos vapores facile suscipit, unde (præterquam quod aliis obstat rationibus) ægri sæpenumero vigilis excruciantur & capitis doloribus: quæ symptomata refrigerantibus cephalicis compescimus. Hæc alia est cephalicorum series, sub qua fortassis etiam narcotica comprehendere liceat, cum suas frigore vires exerant. Licet autem hæc ipsa in aliarum etiam partium doloribus adhibeantur, propriè tamen cephalica censeri debent. Ea siquidem ratione dolores sedant, qua somnum inducunt, aut partis alicujus sensum obtupefaciunt. Cum itaque cerebrum, somni & vigiliarum sedes existat, & origo sensuum, hæc & illa ratione narcotica pro cephalicis haberi possunt. An verò hæc tota substantia capiti familiaria sint, iis perpendendum reliquimus, qui præter occultas vires in hisce medicamentis nihil agnoscunt, cujus respectu certis partibus competere possint. Hoc fortasse magis rationi consentaneum fuerit, narcotica cerebro & sensibus corporis partibus adferari tota substantia, quam ut eis auxilientur. De purgantibus autem, an eorum aliqua certis quibusdam partibus competant, infra proprio capite tractabitur.

TOT ergo sunt cephalicorum classes, ut aliqua cerebrum expurgent, item aliqua refrigerent, aliqua verò corroborent, quibus equidem omnibus hoc forsitan commune est, ut cerebro sint occulta facultate familiaria, quæ nec ratione comprehendi, nec præceptis describi possit. Cæterum quæ morbos cerebro peculiare proprietate quadam excutunt, vel talia sunt, quorum ratio reddi nequeat, vel ad dictarum classium aliquam meritò referentur. Hoc tamen ut addatur, forsitan non abs re fuerit: hæc nimirum medicamenta vel ideò prodesse, quod hisce morbis antipathia quadam adferentur, vel quod cerebrum adversus malignas morborum vires tota substantia munitur, atque tueantur.

PORRO cum variæ sint (ut modò dictum

est) cephalicorum vires, non eadem semper aut eodem tempore conveniunt. Non enim cerebrum facile corroboratur antè quam expurgatum fuerit: nec prius idiplum cephalicis expurgatur, quam universum corpus probè fuerit evacuatum, ne scilicet caput attractione repleatur. Refrigerantibus ferè, cum id caloris vehementia postulat, utimur: periculosa tamen sunt, si crisis expectetur. De narcoticis aliàs sat dictum est. Quæ verò sit cephalicis utendum ratione, paucis exponi non potest, cum pro variis morborum generibus, pro variis item uniuscujusque morbi temporibus & symptomatis, varia quoque sit cephalicis utendi ratio.

DE RELIQUIS CAPITIS PARTIBUS.

CAP. XXXIII.

SUB Capitis nomine (quod etiam præcedenti capite monuimus) externa quoque partes, ut oculi, nares, os, & alia, comprehenduntur: de quibus aliquid saltè exponemus, ut earum etiam remedia possint investigari.

PRIMUM ergo de oculis agemus, quod inter sensus externos visus primas obtineat, cujus organa sunt oculi. Duplicita verò statuuntur oculorum medicamenta, quæ nimirum ad spiritus visorios, & quæ ad ipsosmet oculos referuntur. Spirituum ea debet esse constitutio, ut nec nimis crassi, nec nimis subtiles existant. Cæterum etsi sæpe fit, ut nimia spirituum subtilitas visum efficiat debiliorem, ea tamen ocularia maxime nuncupantur, quæ facultate, quam habent, incidendi visum exaccunt: hæc Græci nominant. Inter hæc autem à Medicis plurima recensentur, quæ non hæc, sed occulta proprietate visum juvent. Non hæc equidem hæc in parte refragabimur, utpote cum novimus prodesse multa, quorum vires non ita rationi pateant, nisi quis ad ipsam substantiæ similitudinem recurrat. Hic tamen eorum acumen mirari contingit, qui caprinum jecur nyctalopas juvare censent, haud alia ratione, quam quod capras existiment non minus noctu cernere, quam interdiu. Liceat itaque ab uno cætera comminisci, ut mirandos rerum effectus intelligendo comprehendere videaris. Sed quæsierit forsitan aliquis, quænam sit hepaticum oculis affinitas? Certè nec eadem substantia, nec idem eis inest temperamentum. Hæc jucunda disputatione tractari possent amplissime: brevitatis tamen causa solummodò proponenda fuerunt, & eo sine quidem, ut hæc quoque ratio præteret, quæ non oculis solum, sed reliquis etiam partibus, medicamenta propriè, vel admirando successu competentia, nonnullo discursu rationis exquirerentur. Constat, veteres ab animalibus didicisse plurima,

91

quæ nec mentis acuminæ potuissent assequi, nec ipsa fortassis etiam experientia. Porro quod ad ipsam oculorum constitutionem atinet, cum sensu sint exactissimo, nec levia leviter ferant incommoda, non quævis subito censerent ocularia, si vitium extenuando possint acuerere, sed hoc in extenuantibus requiritur, ut nec nimis acris, nec calida nimis existant. Quod si quæ sint extrinsecus adhibenda, solum ea convenient, quæ nec duritie lædant, nec iritent mordicando, nec adeo viscosa sint, ut tenaciter adhæreant. Hæc nimirum ocularia sunt medicamenta, quæ nec in pulveres, nec in unguenta reducuntur, quod hæc ob oleum oculis insensa sint, tum quod glutinis instar validius in partes impingantur. Pulveres autem quisque novis, quid negotii sæpe oculis inferant, cum eis aduersissima sit asperitas. Sed hæc ad medicamentorum formam spectant magis, quam ut eorum vires ostendant. Sunt tamen observanda nihilominus, quod hæc etiam ratione, non viribus solum ocularia dicantur, quæ vitis oculorum adhibentur.

Nares & os. EADEM quoque ratio est aliarum partium, ne vel fœtida naribus offerantur, vel palato, quæ saporem habeant ingratum. Hæc enim non gustui solum officunt, sed ventriculum etiam subvertunt, cum eadem sit oris & ventriculi tunica. Quæ verò graviter oleant, & naribus molesta sunt, & cerebro non leve damnum inferunt. Sint ergo stomatica vel dulcia, vel saltem non ingrata: sint erethica vel odorata, vel nullo gravia fœtore. Quod autem & nares & os vix sint ad expurgandum cerebrum, ideo facile vitis infestantur, quæ perpetuo postulant abstergentia. Ceterum de matricarioris, gargarismatis, & erethicis non est ut hæc verba faciamus, tum quod cerebrum magis, quam vel os, vel nares spectent, tum quod de purgantibus suo loco simus acturi.

Aures. AURES quod patenti, facile frigidis infestantur: quod sicillimæ sint, medicamenta postulant, quæ vehementissimè siccant.

Dentes. DENTIBUS autem inimicum frigus est & calor vehemens. Acidis etiam, austeris & acerbis maxime læduntur, cum nec cute, nec carne sint obdulti, quibus horum injuria contemperari possit. Detergentibus juvantur dentes, & astringentibus, quod levi de causa defluxionibus infestentur: quæ causa etiam est, ut facile dulcium & pinguium usu putrescant.

Facies. UT oculi coloribus, aures harmonia, nares odoribus, & lingua sapidis oblectatur: ita facies, & maxime muliercularum, iis inhiat, quibus & nitorem, & formæ decus consequatur. Hæc sunt, quæ nobis hoc loco de cephalicis scribenda esse videbantur: cætera in facis & morborum curationibus exquirantur: ubi copiosius à Prædicis descripta sunt.

DE MEDICAMENTIS
pectoralibus.
CAP. XXXIV.

MEDICAMENTORUM, quæ pulmonibus & thoraci addita sunt, non unum genus est: quædam enim partes affectas spectant, aliqua materiam, quæ morbum infert. Etsi verò quibusdam pulmones exulcerantur, ut sint adstringentibus conglutinandi: non hæc ideo tamen thoracica nuncupantur, cum adstringentia pectori sint & pulmonibus adversissima, tum quod respirationem prohibeant, tum quod expectorationem remorentur. Thorax itaque lenientia maxime pollet, ut & liberior sit respiratio, & si quid inhæreat, facilius discutiat. Cum autem pulmones destillationibus à capite sint obnoxii, sit, ut ea præcipue pectoralia censentur, quibus expulso procedit expeditus. Non una tamen est spatii promovendi ratio: nonnunquam enim materia, quæ delabitur motu nequeat expelli, cum subinde distillat: quandoque tamen adeo crassa est, ut per angustas pulmonis arterias eici non possit. Hinc due sunt pectoralium nate species, ut nimirum materia tenuis incrassetur, & crassa nimis incidatur, quæ facilius expui possit. Eorum verò, quæ tenues incrassant humores, quædam mitiora sunt, quæ calidis & frigidis conveniunt humores: alia verò vehementer etiam frigida sunt, ut humorum acrimoniam refrænare possint. Cæterum quod inter pectoralia, quæ phibitici competunt, etiam recensentur, de his ut aliquid latem dicamus, operæ precium esse videtur. In his itaque medicamentis tria conspiciuntur, quorum ratione tabidos juvant. Sanguinem enim concretum incidunt & expectorant, pulmones peculiaris virtute fovent atque tuentur, & vulnera conglutinant: quæ quidem vires aliquibus etiam simplicibus tribute sunt. Sæpe tamen pro variis Medici scopis variè distribuuntur, ut nimirum ulcera vel magis expurgentur, vel magis conglutinentur. Contrariæ siquidem vires existunt, & quod magis aliqua tergent, & incidunt, tanto quoque magis glutinantium vires impediunt. Hæc igitur ratio temporis observatur, ut in principio magis abstergentia competant, postea verò magis juvent glutinantia. Licet itaque tabidis adstringentia conveniant, non hæc ipsa tamen ratione pectoralia censentur, sed quod & incidant, & propria vi pulmonibus familiaria sint. Ad hæc tanta nequaquam eis inest adstrictio, ut respirationem impediant, aut humores pulmonibus vehementer impingant. Sunt ergo pectoralia, quæ vel laxant & emolliunt extrinsecus admota, vel humores pulmonum arteriis impactos incidunt & expurgant.

gant: aut tenues increffant defluxiones: aut acres temperant, & arteriæ leniunt aſperitatem.

DE MEDICAMENTIS
cordialibus.

CAP. XXXV.

UT cerebrum ſenſus, ita cor affectuum ſedes eſt, vitæ ſons, & inſiti caloris origo. Cùm itaque duo ſint cordi maxime propria, ut & ſuo calore vitam foveat in reliquis partibus, & voluntati ſuis affectibus vigorem inferat: quo quoque ſunt eorum genera, quæ cordi convenire dicuntur. Quædam enim, quod animum exhilarent: quædam, quod cor ipſum juvent, cordisque ſpiritus reſtiant, cordialia nuncupantur. Eorum porro, quæ cor oblectant, non una eſt ratio, cùm vel ira, vel amore, vel metu, vel odio, vel triftitia, vel aliis affectibus cor varie conturbetur, quorum temperantia, vel ablatione id ipſum viciffim erigitur. Eſt verò cor affectibus hiſce plurimum ſæpe recreatur, ut cordialia merito ſint, quæ vel amatoribus obblanduntur, vel iratos placant, aut ſolantur ineticuloſos: quod tamen hæc medicamentis primario nequaquam aſſequamur, ad aliud vel tempus, vel locum referenda ſunt: maxime verò Philoſophiæ præceptis ita mens imbuï poteſt, ut minimum affectibus conturbetur. Cor enim medium eſt inter hepar & cerebrum, ut non ratione minus, quàm ingeſtis aſficiatur. Quamvis autem vis hæc medicamentis quibusdam inelle dicatur, ut lætitiã inferre poſſint: nequaquam tamen id ita fuerit intelligendum, atque ſi ſuaſpe natura cor exhilararent. Lætitia namque non corporis, ſed animi motus eſt: quo fit, ut ſine iudicio lætari nemo poſſit. Sunt tamen, qui medicamentis odium, aut amorem conciliant: verùm id exiſtimaverim (ſi fiat) vel occultis rerum proprietatibus, aut incantationi potiùs adhibendum eſſe. Quod verò lætitiã quibusdam medicamentis attribuitur, id hæc ratione verum eſt: cor ut vitam omnibus corporis partibus impertit, iuſdem ita compatitur, & pede vel manu læſa ſubito contriſtamur. Quicquid ergo dolorem vel tollit, vel ſaltem mitigat, oblectare dicendum eſt. Magis tamen hoc ipſum præſtare videntur ea, quæ propriis cordis affectibus mederi poſſunt. Cor itaque nimio calore, venenis, & tetris vaporibus aſſicitur. Hic nimirum patet altera medicamentorum cordialium ſeries: nam quæ modò propoſuimus, animam in corde magis, quàm cor ipſum ſpectant: hæc verò cor, & cordis ſpiritus naturali virtute magis, quàm rationis vi foveat atque tventur. Tria ſunt igitur horum medicamentorum genera, quibus affecto cordi naturæ adminiculo ſuccurrimus. Quædam enim: quod refrigerando febrium ardorem mitigent: quædam, quod venenis adverſentur: quædam verò, quod cordis ſpiritus peculiari virtute refoceſcent, cordialia nominantur. At non quicquid refrigerat, protinus eſt cordiale. Plumbem enim non minus ac aurum, argentum, aut gemmæ præcioſiſſimæ, frigidum eſt. Hic nimirum vis alia ſub eſt, quæ nec ſcripto facile, nec verbis exprimitur. Sed vereor, ne talia magis ex accidenti, quàm propria facultate lætitiã inducant: ut ad primam cordialium claſſem merito ſint referenda, cùm ratione magis animum in corde, quàm naturali dote cor oblectent. De venenis & eorum alexipharmacis ſuprà proprio capite actum eſt, ut hic nihil ſuperelle videatur, quod jam ſcriptis addi debeat. Huc tamen non quæcunque venenis adverſantur, referenda ſunt: ſed ea, quæ oppreſſo cordi ſuccurrunt. Quædam enim (ut ſuprà demonſtratum eſt) alterando, quædam vires naturamque fovendo, venenis reſiſtunt: quædam tota ſui ſubſtantia, facultate nimirum occulta, certis quibusdam venenis adverſa ſunt, quorum tamen nullum ſub hæc claſſe continetur. Equus enim ſcorpium aut viperas inter cordialia recenſeat: De cibis, & iis, quæ contrariis qualitatibus venenorum vires infringunt, idem quoque dictum eſt. Quæ cor autem vel occultæ virtute, vel quadam ſubſtantia ſimilitudine, vel vi, quæ ratione quodammodo comprehendere poſſis, roborant, ad hunc cordialium ordinem referenda ſunt. Cùm hoc enim venenis inſit omnibus, ut cor petant, & vitæ inſidiantur: quæ cor adverſus hæc muniunt atque tventur, alexiteria merito nominari debent. Tertia cordialium claſſis eſt eorum, quæ cordis ſpiritus reſtiant. Hæc nimirum ea ſunt, quæ cor exhilarare dicuntur, tum quod peculiari facultate vitales ſpiritus excitent, & vividiores reddant, tum quod tetros & melancholicos arceant à corde vapores. Ut odorata ſpiritus animales erigunt, aromatica naturales, ita hæc amica cordi virtute vitales fovent & recreant.

DE MEDICAMENTIS
ſtomachicis.

CAP. XXXVI.

MEDICAMENTA, quæ ventriculo conveniunt, ſtomachica nominantur: et ſtomachus non ventriculum, ſed ejus officium, ſeu gulæ partem inferiorem designat. Cùm itaque ſtomachica non partem, ſed totius exiſtant, non unius etiam ſunt generis: ſiquidem in ventriculo tria maxime propriis curanda medicamentis obſervantur: appetentiã deſecta, concoctio debilis, reſentrixq; facultas vitata. Quæ appetentiã excitant, acida ſerè ſunt, & grato condita ſapore. Licet autem variis de cauſis appetitus ſæpe concidat, ut eùm obruitur bile ventriculari, aut putridis humoribus, non ea tamen, quibus

hæc expurgantur, propriè dicenda sunt orethica, sed quæ quadam acida vi gulam & stomachum contrahunt, gratoque sapore delectant.

CONCOCTIONEM juvant ea, quæ vel calore convenienti, vel aromatica facultate ventriculi calorem fovent, vel occulta proprietate ventriculorum roborant. De occultis dictum sæpè est: hic tamen ratio superius propositæ similis, paulò tamen veritati magis consentanea, nobis offertur. Nyctalopes ex quorundam sententia caprino jecore juvari supra diximus, quòd existiment aliqui, captas nocte non minùs carnere, quàm interdiu. Ventriculi verò concoctionem interna ventriculi gallinarum tunica juvare creditur, quòd hæc animalia insignem habeant concoquendi vim.

RETENTRIX ventriculi facultas vitata nauseam parit, vomitum, & alvi profluvia. Medicamentis hæc corrigitur adstringentibus: non ob id tamen, quicquid adstringit, stomachicum est, cum adstringant multa, quæ ventriculo sunt adversissima. Stomachicis ergo præter manifestas qualitates alia vis inest, quæ ventriculo sunt accepta.

Uti dicitur ratio.

Ad appetentiam excitandam medicamentis interdum utimur, quæ non usque adeo ventriculorum juvant: quo fit, ut hæc in re multa sint observanda, tum ut tempore convenienti, tum ut aptis ad id medicamentis appetentiam excitemus, quæ quidem paucis deicribi non possunt, cum pro variis appetentia dejectæ causis variè sit etiam procedendum. Hoc tamen maxime notum, & commune præceptum est, orethica impuro ventriculo, vel si cibandum non sit, nequaquam adhibenda esse. Quæ verò concoctionem juvant, (maximè dicere liceat) ante cibum offerri debent, tum quòd in ventriculi fundo, non superiori parte, calor excitandus sit; tum quòd calefieri debeat ventriculus ante quàm cibus offeratur. Quibus autem ventriculus adstringitur, ea cum duplici fine convenient, ut vel stomachum, vel pylorum ocludant, hoc quoque discrimine sunt exhibenda, ut si vomitum evitare velis, à pastu, sin fluxus inferiores, ante cibum præbeas adstringentia. post enim assumpta, cum cibos deorsum pellant, alvum sæpenumerò movent: maxime verò, si lenientia priùs ingresseris.

**DE MEDICAMENTIS
hepaticis.**

CAP. XXXVII.

HEPATICORUM tres fortè licuerit constituere gradus. Quibusdam enim delectatur hepar, quibusdam robur viresque nanciscitur: sunt & alia, quæ vitiiis ejus propriè competunt. Ut ad ciborum dignotionem, ne facillè quidvis ingereretur, gustus & appetentia ventriculo præmissa sunt, & lin-

A quæ stomachoquæ concreta, quibus & competens ciborum qualitas, & sufficiens eorundem quantitas indicaretur: ita est hepatis quiddam & manibus ingerentibus, & linguæ gustanti & stomacho discernenti correspondens & natura tributum. Venis enim melaericis sibi convenientis attrahit alimentum, quòd nimirum ejusdem naturæ fuerit, aut temperamenti. Hæc sunt ea, quibus hepar delectatur, alimenta quidem maxime: verum ex medicamentorum serie nonnulla jecori quoque grata sunt, dulcia nimirum: hæc enim avidè, velut alimenta sibi competentia, trahit. Hepar autem corroborant ea, quæ leviter adstringunt. Cum enim concoctioni dicatum sit, quadam opus habet adstrictione, qua tum calor, tum concoquendus humor contineatur, ne diffusetur hic, ille verò dispergatur. Nequaquam tamen tanta est hepaticorum adstrictio, quanta stomachicis competit. Ventriculus enim amplissimus est, & ingressum & exitum habens maxime patentes: at hepar exhibitus est refertum venis, quibus vel chylum attrahit, vel sanguinem in reliquum corpus distribuit. Quamobrem ne vel obstruatur hepar, vel distributio sanguinis impediatur, adstringentia jecori competunt, non adeo tamen valida, ut hæc inferant symptomata. Quòd itaque jecur ita sit constitutum naturaliter, ut præ cæteris visceribus facile obstructionibus consipiat, ideo medicamenta, quæ vel prohibent obstructions, vel iisdem factis medentur, hepatis censentur esse peculiariora. Sunt autem ea, quæ sine vehementi calore incidunt & extenuant: quibus tamen & adstrictio lenis, & aliqua facultas inhi abstergendi. Obstructions plerumque sequitur inflammatio, quæ refrigerantia potest, non quæcunque, sed hepatica, hoc est, quæ simul & abstergant & extenuent. Cæterum ex visceris natura diligenter hoc est observandum, ut cum id concoctioni destinatum sit, calidis refrigerantia temperentur, ne calor, adeoque concoquendi facultas aboleatur: aut etiam diaphragma, cui vicinum & annexum est, ita refrigeretur, ut respiratio impediatur. Hic etiam modus in extenuantibus observari debet, ne visceris robur diffundatur: in adstringentibus, ne vel attractio chyli, vel distributio sanguinis (ut modò dictum est) impediatur.

Uti dicitur ratio.

**DE MEDICAMENTIS
splenicis.**

CAP. XXXIIX.

IN sanguinis generatione tria maxime conspiciuntur excrementa, serosus humor, flava bilis, humorque melancholicus. Bilis propriam habet in hepate cystim: serum ad renes delabitur: splen verò crassiorem ad se sanguinis partem allicit. Duplex autem est hoc sanguinis excrementum: aut enim nimio calore

lore adustum est, quam bilem atram nominant, aut ex seipso crassum ac terrenum est, qui propriè melancholicus humor appellatur. Hinc investiganda est vis & natura splenicorum. His enim humoribus lien ut plurimum infestatur: unde varia consequuntur symptomata, quibus cætera quoque viscera noxam ferunt. Atra namque bilis, ubi vel efferata, vel adducta fuerit, melancholiam furoresque parit: humor autem melancholicus & visceris obstructionem, & scirrhum inducit, ut & sanguinis concoctio vitietur, hydropsque sæpe numero subsequatur. Duplicia sunt itaque medicamenta, quæ lieni censentur esse peculiariora. Quædam enim atræ bili competunt, quædam humori melancholico. De purgatione nihil hîc nobis agendum est, cum id infra proprio capite simus tractaturi. Splenica sunt ergo, quæ bilem atram humectando contemperant & refrigerando: licet ex his etiam aliqua sint calore temperata. Non enim bilis hæc utique adeo calida est, ut medicamenta possit, quæ dicunt biliosa, quibus eximia vis inest refrigerandi. Hæc nimirum sunt ea, quæ superius inter cordialia retulimus, quod tetros bilis atræ vapores, quibus cor obruitur, temperent & demulceant: qua ratione lætitiâ inferte dicuntur. Sunt ea quoque splenica, quibus humor melancholicus corrigitur & præparatur, ut commodè post evacuari possit. Medicamentis id assequimur incidentibus & aperientibus, quæ ab hepaticis ea ratione differunt, quod sint adstrictionis expertia. Splen enim concoctio non est adductus: quo fit, ut adstrictione non indigeat, cum ad hepatis vires confirmandas chylumque retinendum ea non parum suppediet auxilii. Splen etiam ab humore melancholico non obstruitur solum, sed induratur, ut inter splenica merito quoque numerentur emollientia, quæ non eundem assumuntur intrinsicis, quod ventriculo sint & visceribus concoctio destinatis inimica, sed extrinsecus admoventur. Quamvis autem scirrhus jecur etiam afficiatur, hæc tamen ei non conveniant, quod hepar (ut supra dictum est) adstrictione indigeat, qua tamen hæc destituantur, & tantam emolliendi vim habent, ut calorem viscerum, & spiritus, adeoque vires dissolvant.

DE RENUM AC
vesicæ medicamentis.

CAP. XXXIX.

Ad serum à sanguine secernendum renes à natura cæteris additi sunt visceribus. Id autem ut exciperet, nec subinde urinam excernere cogere, vesica iis adjuncta est amplitudine sufficienti. Cum

itaque renum & vesicæ munus hoc sit maxime proprium, ut à corpore tenuissimam sanguinis partem excernant, morbis etiam ut plurimum utrinque vitio corripiuntur. Vel enim calculo, vel inflammatione, vel crassis humoribus urina supprimitur, ut hac quoque ratione medicamenta renibus & vesicæ competentia (quæ nephritica & cystica vocant) sint distinguenda: siquidem alia refrigerant, alia crassos humores incidunt, alia lapides etiam confringunt. Et si verò pblegmone ad sistendum sanguinis influxum adstringentia postulat: renum tamen & vesicæ constitutio talis est, ut eis & vesicæ maxime periculosus existat adstringentium usus, utpote quibus urina magis impediatur. Quæ crassos humores incidunt, uretica propriè nominantur, de quibus supra satis actum est. Lapides autem confringentia, præter eam, qua polleat, incidendi facultatem (cujus etiam respectu merito sub diureticis comprehendendi possunt) propria quadam vi prædita sunt, ut lapides adeo duros comminuant. Ex his plurima passim à Præctis recensentur, quæ id ipsum occulta proprietate præstant, quorum alia ratio reddi nequit, quam quæ ab ipsa eorum substantia sumitur, non manifestis qualitatibus. Ex ipsa itaque renum & vesicæ natura, morbisque peculiaribus, hæc propriè nephritica & cystica videntur esse nominanda, quæ leniunt, & citra validum calorem incidunt & extenuant. Quod autem eadem & renibus & vesicæ tribuerimus medicamenta, discrimen hoc in iis observari debet, ut cum vesica sit à corporis centro præstantur medicamenta, ne vires eorum, antè quam ad locum affectum pervenerint, evanescant.

DE MEDICAMENTIS
hystericis.

CAP. XL.

Utero competentia medicamenta sunt, quæ menses movent, vel nimis fluentes sistunt: de quibus abundè supra dictum est, ut jam nihil superesse videatur, quod pluribus exponi debeat. Hoc saltè de uteri natura dictis addere liceat: Uterum videlicet cerebro & ventriculo substantia quodammodo similem esse. Cephalicis enim & aromaticis vi præditis adeo delectatur, ut id manifesto motu clarum faciat, dum iis accurrit, eorum verò contraria fugiat. Hoc experientia ferunt esse certissimum. Si qua namque mulier uteri præfocatione corripiatur, (quo quidem affectu sursum ferri creditur uterus) ori graviter olentia, sed uteri collo admoventur ea, quæ grato sunt odore prædita. Sin autem procidat uterus, vice versa progrediuntur. Ob-

latis enim ori benevolentibus, & foetidis vulvæ adnotis, uterus retrocedere perhibetur. Hæc ratio fuit, quæ movit aliquos, ut olfaciendi vim utero adcriperint. Sic ne nafutus mulierum uterus, an verò sit eorum nafus uterinus? Qui tale quidpiam afferunt, viderit, qui volent. Dubium non est, quin (quod fuprà de cephalicis diximus) quæ gratum spirant odorem, cerebro sint & nervosis partibus amiciffima: non ideo tamen olfactu fole talia prodeffe judicanda funt, cum & aliis qualitatibus, & ipfæmet fui fubftantia partes nullo præditas olfactu juvare pollint. Eadem foetidorum eft ratio. Sulfuris enim præter odorem, vim etiam habet certis quibusdam partibus adverfiffimam. Foetidis certè ventriculus offenditur, & ita quidem interdum, ut vehementi motu quicquid affumpferit, evomat, non quòd olfaciendi facultate polleat, vel odorandi, fed quòd alia foetidorum noxa vellicetur. Uterum itaque judicamus, non, quòd olfactu præditus fit, offendi foetidis, fed quòd ea fint ejus naturæ adverfiffima. Licet autem olfactu nec oblectetur, nec offendatur: foetidis tamen læditur, & benevolentibus corroboratur. Odor enim medicamentorum index eft, quo natura, quid fibi competat, edocet olfacientes. Hæc quæftio pluribus hoc loco non eft difcutienda; ne propositu limites egrediamur: hoc faltem concludionis vice dictum fufficiat, uterum perinde atque cerebrum bene odoratis & aromatica vi præditis confortari. Cerebrum enim verò nec gultu pollet, nec olfactu, quòd calvaria læfa & malè lapidis, aut graviter olentibus adnotis comprobati potelt. Denique cum fuprà fatis ea difcuffimus, quæ menses vel fiunt, vel movent, hoc eis hoc loco folùm adjicere volumus; Hysterica nimirum dici medicamenta, non quæcunque vel adstringendo menses fiunt, vel eosdem movent incidendo, fed quæ fimul utero grata funt & accepta, qualia cenferi debent, quæ vel odore fuavi, vel aromatico fapore fuam oftendunt fubftantiæ bonitatem.

DE MEDICAMENTIS
arthritis.

C A P. XLI.

ARTICULI morbis ferè capitalibus infiftantur: quo fit, ut cephalicis etiam curentur medicamentis. Ex ipfaram autem partium natura, cum eadem fit nervorum, quæ cerebri ratio, nihil quoque colligere licet, quòd in cephalicis fuprà non fit expofitum. Quòd tamen arthritica medicamenta doloribus oculorum maxime accommodentur, & ita quidem à Medicis defcribantur, atque fi hæc ipfa folùm ratione arthritica fint appellanda, de his aliquid etiam adjiciemus, ut qualia polleant articuli, qualia item eorum dolores me-

dicamenta requirant, intelligatur. Ex ipfa itaque articulorum natura, cum nervacea fint corpora, facile colligitur, articulis ea competere, quibus & ficcandi vis infit, & calefaciendi, cum levi quadam adftrictione, vel peculiari virtute, quæ robur articulis addere pollint: quæ certè facultas cephalicorum eft, cum tamen articuli fint à corporis centro remotiffimi, vehementiffima quoque polleant medicamenta. Quòd ad ipfos autem attinet articulorum dolores, hæc progrediendi methodus eft. Dolor aut tollitur, aut faltem demulcetur. Vera quidem ejus cura eft, fi caufam, quæ dolorem infert, radicatur extirpemus. Tanta eft tamen interdum doloris rabies, ut anodynus utendum fit prius, quàm doloris caufam impugnemus: & id quidem eò maxime, quòd dolore partes incaldefcant, & influxu fanguinis inflammentur: quæ verò doloris caufam evellunt, calidiffima funt, ut cum furit dolor, iis abftinendum effe videatur. Duplex autem eft doloris ledandi ratio: nam fi dolorem fpectes, anodynus uti licebit: fin ardorem oppugnare velis, refrigerantia convenient, tum quòd iis ardor optime temperetur, tum quòd iis influxus etiam inhibeatur, & maxime fi repellentium aliquid immifceas. Anodynorum naturam & utendi rationem fuprà docuimus: de refrigerantibus quoque loco actum eft. Porro doloris caufas Præctici varias conftituerunt, de quibus nunc non eft diftendendum. Hæc tamen ante alias admittenda fuerit: Piritam nimirum articulis impactam, cum irritatur, influxum atque dolorem excitare. Nam quæ Medici ad dolorem penitus extirpandum, arthritica recentent, talia funt, ut validiffimas ad incidendum & attrahendum vires habeant, quæ profectò nec bili flavæ, nec fanguini competere. Hæc fubftantia funt eximie tenui, quòd adftrictio pueris fit adverfiffima. Magis enim partibus impingeretur, à quibus tamen eft elicienda. Cum verò fatis & attractum, & difcuffum effe videbitur, ut & dolor ceffaverit, & caufa doloris abfumpta fuerit, adstringentibus utemur, & iis quæ articulos corroborare polleant, ne pòft facile defluxiones excipiant. Hæc funt, quæ nobis de præptis partium corporis humani medicamentis fcribenda fuerant, ut qualia quibusque competere, ex earum natura & affectionibus maxime propriis intelligeretur.

DE MEDICAMENTIS
purgantibus.

C A P. XLII.

DE purgantibus medicamentis plurimum à Medicis difceptatur, utrum occultâ proprietate fibi deftinatos attrahant humores, an verò manifefte qualitatibus id ipfum præfent.

stent. Quæstionem hanc alius discutendam relinquemus, & qua fieri poterit brevitate methodum edocebimus, qua purgaturis procedendum esse iudicamus. Hoc itaque primum esto, quod medicinam exhibiturus observabit, quid nimirum sit evacuandum: dein medicamenta investiget, quibus id ipsum affequatur. Cum enim non eadem sit in omnibus materia peccans, non idem certè medicamentum competit omnibus. Rationes autem, quibus exquiri debeat humor expurgandus, per quas item vias educere conveniat, non fert instituti nostri ratio, ut hoc loco demonstremus: purgantium natura nobis & vires exponendæ sunt. Variis itaque modis humores educunt medicamenta. Quædam enim leniendo, quædam abstergendo, nonnulla naturam exstimulando, aliqua constringendo purgare conspiciuntur. Quæ verò propriè purgantia nominantur, præter hæc facultates aliam habent, quæ humores à remouissimis etiam partibus eliciunt & attrahunt. Utrùm autem vis hæc calori tribuenda sit, an occultæ proprietati, nostrum hoc dissolvere non est. Calida quidem censuerunt esse veteres omnia purgantia, cuius nomine calori vim purgatricem adscripserunt aliqui. Notum tamen est, recentiorum experientia, purgandi vim quibusdam inesse, quæ vel frigida sunt, vel saltem exiguo prædita calore. Præter enumeratas purgantium medicamentorum qualitates, hæc etiam omnibus verè purgantibus inest, quædam aimirum substantiæ pravitatis, quæ ventriculo sunt caterisque visceribus inimica. Non equidem dubium est, quin hæc ipsa vis ad purgationem plurimum conducat. Naturam enim ad expulsionem magis irritat, quàm vel acria, vel mordacia. Nondum tamen attractionis ratio patet. Magis enim natura, quàm medicamenta purgare diceretur, si sit humorum expulsio nominanda purgatio. Licet itaque non absurda sint, quæ à multis in hunc modum ad purgatricem vim demonstrandam proferuntur, nequaquam tamen idèò negari potest, quin occulta quædam eis inest substantiæ proprietatis, ut humores certos ad se alliciant. Quamobrem hoc pro confesso habebatur, purgantia medicamenta præter eam, qua pollent, purgandi vim, qualitates habere varias, quibus vel occultè, vel ratione manifesta negotium naturæ faciunt: quo sit, ut eis addenda sint corrigentia. Sunt etiam varix purgantium differentix. Quædam enim pituitæ, quædam bili, quædam melancholiæ, nonnulla verò serosis humoribus addicta sunt: & aliqua leviter purgant, aliqua verò vehementius, ut eius non parum intersit, quænam sint eligenda medicamenta. Denique si competens habeas medicamentum, & id, prout res ipsa feret, commodè correxeris, tempus etiam & utendi ratio diligenter exquirenda sunt. Ut ergo generalem purgantium medicamen-

torum doctrinam paucis, & recta methodo comprehendamus, hæc capitibus aliquot sigillatim expediemus: quæ sint nimirum purgaturis eligenda medicamenta: quibus item corrigi debeant: quando, qua denique ratione iis utendum sit.

DE PURGANTIUM
medicamentorum ele-
ctione.

CAP. XLIII.

CUM eadem medicamenta morbis omnibus nequaquam sine discrimine conveniant, sed unaquæque cerus destinata sint humoribus, in hoc omnium primò decet intentum esse Medicum, ut conveniens investiget medicamentum, quo morbum sibi propositum expugnare possit: hoc autem ex humorum natura, & manifestis medicamentorum viribus est exquirendum. Occultas equidem rerum facultates nullo rationis discursu licet experiri: quo sit, ut hic de iis nihil etiam simus æluri. Manifestis tamen etiam qualitatibus prædita sunt purgantia, quarum respectu dignosci possunt. Humores itaque purgandi quatuor existunt: pituita, serosus humor, bilis, & melancholia. Medicamentorum verò qualitates, quibus ea discernuntur, hæc sunt notissimæ: quædam enim leniendi vim habent: quædam adstringendi: nonnulla partium tenuitate prædita sunt: aliqua vehementi polleat acredine. Discrimen in his hoc etiam observandum: aliqua videlicet levem habere purgandi vim, alia vehementem: nonnulla verò media quadantenus prædita esse facultate. Hæc ergo ratione cum modò scriptis humoribus conferri debent, ut quæ substantia sunt tenui, pituitæ, vel melancholiæ conveniant, cum enim humores hi crassi tenacesque sint, ut attrahentibus cedant, incidentia possunt. Quæ verò lentunt, quòd humores nulla ferè vi oppugnent, bili conveniunt, serosis humoribus, & iis, qui fluxiles & ad purgationem præparati fuerint. Hæc nimirum causa est, quòd biliosa medicamenta mixtis incidentibus pituitam expurgent: siquidem ubi fuerit attenuata, fluxilis existat. Ob id ipsum quæ pituitam purgant, demptis incidentibus, aquas evacuat, cum ut expurgentur, attenuatione non opus habeant. Cæterùm quòd hydragoga non ea propriè vocentur, quæ serosos humores, quos in viis purgationi destinatis offenderint, secum rapiunt, sed quæ aquas in loco remotiori collectas violenter eliciunt: ista certè sunt, quæ non exigua polleat acredine, tum ut partium tenuitate penetrent, tum ut attrahant, calore vehementi. Quæ verò medicamenta vim habent adstringendi, pituitæ, vel melancholiæ sunt insensibilissima, quòd crassos humores ad-

frictione partibus magis impingant, sed iis conveniunt expurgandis, quæ suapte natura facile fluunt, qualis est bilis, aut putrefacta pituita, quæ defluxiones, aut alvi profluvia sæpenumero excitant.

COLORIBUS etiam medicamenta discerni possunt, nam quæ alba sunt, pituitam: quæ nigra sunt, bilem atram: quæ flavo colore tingunt, flavam evacuari censentur, ut præter rationem & gustum visu quoque possit edoceri, quòdnam ibi medicamentum sit ad humoris alicujus expurgationem eligendum. Sed ve- reor, ne Medicos color fallat, ut bilem esse ducas ferunt, vel liquefactam pituitam, quæ flavo fuerit tincta colore.

P O R R ò quòd aliqua leviter, aliqua vero vehementissimè purgent, id quoque paucis expediendum fuerit. Competent ergo vehementiora, si quæ purgare voles, vel contumaciora, vel remotiora fuerint: quo fit, ut bilis cum facile cedat, etiam levissimis expurgetur. Sunt tamen ex vehementioribus aliqua, quæ bili conveniunt, ea fortassis ratione, quòd cito ferantur impetu, eaq; solum rapiant, quæ facile cesserint. Talia certe nec viscosi humoribus competunt, nec iis, qui sunt ab intestinis, aut ventriculo procul distiti.

PURGANTIUM denique discrimen hoc quoque diligenter expendendum est, cum aliqua per feces flum, aliqua vomitione purgent, utra conveniant. Hoc autem ex morborum natura colligi poterit. Quòd ad ipsa tamen attinet vomitoria, debili ventriculo, pectori, pulmonibus & oculis affectis nocent, aliàs morbis ex cruditate conferunt. Vomitoria verò sunt, quæ substantiam habent unctuosam, vel quæ cito factorem in ventriculo concipiunt, aut quæ vehementissimas habent purgandi vires, ut operationem præcipitent. Non equidem hæc propriis addicta sunt humoribus, nisi pituitam ea poscere dicas, quibus incidendi vis inest, nam quæcumque ventriculus in se continet, vomitione foras extruduntur.

DE PURGATIONIS tempore.

CAP. XLIV.

ANTEQUAM purgationem aggrediaris, prius ex Hippocratis sententia corpus fluxile reddes, & humores ad expurgationem præparabis, ne, si non cedant, naturæ vis inferatur. Cùm itaque concocta, non cruda, medicanda sint, humores & maxime viscosos & tenaces calidis & incidentibus syrupis concoquemus: hac tamen prudentia, ne nimio calore in venas materia protrudatur, atque adeò febres excitet. Quòd verò vomitiona concoctione non indigeant, febrium, vel accessionum initis exhiberi possunt, humorum præparatione postposita. Cæterum si valde

A purgandum sit, prius intestina vacuabuntur, vel lenitivo, vel clystere: secus enim vis non præparatis, materia violentè attracta interceptetur, & tormina, vel aliud quoddam grave malum inferret.

HORAS autem circiter tres, aut quatuor, ante cibum exhibentur medicamenta, ac vel in alimenta vertantur, & maxime si dulcia fuerint eis immixta: vel alimentis eorum vires obruantur, si quis ea paulò ante cibum exhibeat. Natura quoq; diverso motu molestanda non est, ut purgationem expediat, & nutritione simul intentata sit. Maximum id verò est, quòd purgantia ventriculo, & naturæ, ceu venenata, plurimum infesta sint, ut cum cibis in corpore nequaquam retineri debeant. Esti verò pilulas cibum assumpturis aliquas exhiberi posse concedimus: nequaquam tamen hoc modò scriptis repugnat. Ex iis enim conficiuntur, quæ nullam vim habent naturæ molestam, sed ventriculo potius roborant, & concoctione peracta, leviter alvum movent. Quòd si cum chylo quidpiam in venas feratur, id putredinem ardet, nec languinis concoctionem remoratur. Lenientia quoque (qualia sunt manna, cassia, syrupus rosatus laxativus) quòd naturæ non sint adversa, paulò ante cibum, ut hora una, vel dimidia, commodè ad excrementorum eductionem exhibentur. A cibo pilulæ nonnunquam capitales exhibentur, ut cum ciborum vaporibus earum vires ad caput ferantur.

DE PURGANTIUM medicamentorum cor- rectione.

CAP. XLV.

IN purgantibus plurima conspiciuntur, quæ vel adjuvanda sunt, vel corrigenda. Quædam enim manifestè nocent qualitatibus, quædam occulta malignitate naturam læcessunt, aliqua vel tardius, vel imbecillius purgant, aliqua denique nimis efferato motu corpora viresque dejiciunt. Cùm hæc itaque vitia vel nota sint antè quàm exhibeantur, vel postmodò nobis innotescant, de iis primùm agemus, quæ cum ipsis purgantibus exhibentur: dein & aliquid eorum attingemus, quæ à purgatione nonnunquam offeruntur. Omnibus hoc fere purgantibus inest, ut stomacho & naturæ adversentur: quo nomine semper eis admisceri debent, quæ cor aut stomachum roborant. Id etiam, quæ leniendo purgant, habent incommodi, quòd in flatu facile convertuntur, ut ea perpetuò possideant, quæ flatu discutiunt. Hoc autem non in iis solum, quæ suapte natura flatulenta sunt, venit observandum, sed in iis etiam, quibus ad expurgandam pituitam, aut humorem melancholicum utimur. Talia namq; licet in flatu converti nequeant, suo tamen

tamen calore, si vel pituitam, vel melancholiam attrigerint, status excitant, qua procul dubio ratione sana flatulenta dici debuerit. Purgantia, quorum acrimonia visceribus adversa est, non adstringentibus, sed iis corriguntur, quæ leniendi vim habent & incrassandi. Talia namque sic temperanda sunt, ne diu in corpore contineantur: quod si perpenderit, qui rosas aut aliis adstringentibus antimonium corrigunt. Tragacantha commodius temperari posset, siquidem medicamentorum acrimoniam tollit, nullius particeps adstringentis. Ad excitandas purgantium vires, quò citius & facilius operentur, iis interdum utimur, quæ vel partium tenuitate, vel acrimonia naturam extimulant. Id autem in attenuantium usu diligenter observabitur, ne modum exuperes, atque adeò vel venenatam medicamenti qualitatem ad cor deferat, vel sudorem excites, quo multiplex damnum inferretur. A purgatione si medicamentum imbecillius agat, vel clysteribus, vel balneis expultricem intestinorum facultatem protitamus: interdum leniens portio, vel jusculum exhibetur, & maxime ubi siccum assumptum fuerit medicamentum. Ad nimiam medicamentorum operationem temperandam (*veropurgatio* vocant) à multis multa suadentur, de quibus nihil hoc loco proferemus, ne constitutos brevitatis limites egrediamur.

DE PURGANDI
ratione.

CAP. XLVI.

PRO variis Medici scopis varia quoque est purgantibus medicamentis utendi ratio. Nam si fuerint humores à remota partibus trahendi, forma sicca medicamentis est commodior: hac siquidem ratione diutius in corpore morantur. Sin autem citò purgandum fuerit, liquida exhibentur medicamenta. Neque verò parvi refert, utrum purgantia diluas, aut decoquas, vel in substantia quod vo-

A cant) exhibeas. Quorundam enim expressum magis purgat, alia vires habent in substantia efficaciores. Ea nimirum, quæ facultate possent adstringendi, magis purgare, si diluantur: terrena siquidem eorum portio vim retinet adstringentem purgationi contrariam. Ceterum id etiam Medico diligenter observandum est, quò nimirum quantitate, semel tantum, an sæpius, & quò dosi medicamenta sint exhibenda. Quamobrem si materia crassa tenaxque fuerit expurganda, sæpe purgatio reiterabitur: aut si purgandus humor in corporis habitu fuerit, non enim una vice, quæ vel remota, vel contumacia sunt, expurgantur: quòd si vehementius pharmacum exhibeatur, vires id dejiciat, nec omnem tamen materiam evellet. Hinc fit, ut in morbis à melancholia factis, purgatio duos aut tres dies continuetur. Quod verò medicamentorum doses attinet, præstat, ut singula diligentissimè perpendantur. Non enim res hæc levis est momenti, sed quæ, si tantillum medicamenti pondus excedas, grave sæpenumerò damnum inferat. Quamvis itaque purgantium doses regulis generalibus ita comprehendi nequeant, ut quæ sit unumquodque medicamentum mensurà exhibendam satis intelligatur: ex iis tamen medicamentorum differentiis, quas supra descripsimus, generalis quardam doctrina constitui potest, ut purgantium doses certis etiam ordinibus distinguantur. Cum ergo medicamentorum aliqua leniendo purgent, quædam acrimonia vehementi, nonnulla vero viribus existant inter hæc quodammodo mediis: hoc quoque dosium discrimen esto, ut quæ suà dulcedine laxant, ab $\mathfrak{z}$ j. ad $\mathfrak{z}$ j. s. exhibeantur: talia sunt pruna, sebesten, tamarindi, sive oxiphænici, mucilago psylli, cassia, manna. Quæ verò suà acrimonià non levis laxant, à gr. ij. ad gr. xij. poni debent, ut diagridium, scammonium, colocynthis, euphorbium & elaterium, &c. Quæ vel adstringendo, vel quæ suà substantià levis laxant, ut agaricus, aloë, myrobalani, &c. medià quantitate dantur.